

Resocializace v průběhu výkonu trestu odnětí svobody: programy zacházení s odsouzenými

Bakalářská práce

Studijní program: B7506 – Speciální pedagogika
Studijní obor: 7506R029 – Speciální pedagogika pro vychovatele
Autor práce: **Kristýna Procházková**
Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Kovařík

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristýna Procházková**
Osobní číslo: **P15000548**
Studijní program: **B7506 Speciální pedagogika**
Studijní obor: **Speciální pedagogika pro vychovatele**
Název tématu: **Resocializace v průběhu výkonu trestu odnětí svobody:
programy zacházení s odsouzenými**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Popsat programy zacházení, které jsou ve věznici Stráž pod Ralskem nabízeny a posoudit prostřednictvím empirického šetření jejich význam pro bezúhonný život odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník, analýza dat.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- BAJCURA, L., 1999. Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-7169-555-6
- BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M., 2011. Možnosti a problémy resocializace, účinnost problémů zacházení. Praha: IKSP. ISBN 987-80-7338-115-8
- ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V., 2002. Základy penologie pro policisty. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR. ISBN 80-7251-101-1
- HÁLA, J., 2014. Quo vadis poena. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-779-8
- HÁLA, J., 2006. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2. dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 80-86708-30-6
- NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S., 1997. Psychologie v právu. 1. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-177-6
- VÁGNEROVÁ, M., 2004. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zdeněk Kovařík

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: 3. dubna 2017

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2018

prof. RNDr. Jan Píček, CSc.
děkan

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 3. dubna 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 11. 4. 2018

Podpis:

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Zdeňku Kovaříkovi, za jeho čas, pomoc, rady a odborné připomínky, které mi pomohly při zpracování mé bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat za podporu a pochopení i své rodině, především mé mamince a svému snoubenci za podporu, kterou mi poskytli při zpracování bakalářské práce.

Resocializace v trestu odnětí svobody: programy zacházení s odsouzenými

Anotace

Pro zpracování bakalářské práce bylo zvoleno téma resocializace v trestu odnětí svobody a programy zacházení s odsouzenými. Metodická část je věnována v první řadě zpracování odborné literatury a dalších, především internetových zdrojů. Zabývá se definicí pojmů, jako je proces socializace a kriminalita, osobnost odsouzeného, trestný čin, systémem vězeňství, programy resocializace v systému vězeňství, konkrétní programy zacházení aplikované ve věznici Stráž pod Ralskem. Empirická část je zaměřena na dotazníkové šetření realizované ve věznici Stráž pod Ralskem, právě s důrazem na systém programů zacházení.

Klíčová slova: socializace a kriminalita, osobnost odsouzeného, trestný čin, vězeňství, programy resocializace, programy zacházení ve věznici Stráž pod Ralskem

Resocialization during imprisonment: Treatment programmes for convicts

Annotation

The selected topic for Bachelor Thesis is “re-socialization during imprisonment and convicts treatment programme”. The methodical part consists primarily from processing expert literature and other, mostly Internet, sources. The part addresses definition of terms such as the process of socialization, criminality, convict’s personality, criminal act, penal system, resocialization programmes in penal systems, specific treatment programmes implemented in the Stráž pod Ralskem Penitentiary. The empirical part of the thesis is focused on questionnaire survey performed in the Stráž pod Ralskem Penitentiary, with emphasis on the treatment programmes.

Keywords: socialization and criminality, convict’s personality, criminal act, penitentiary system, resocialization programme, treatment programmes in the Stráž pod Ralskem Penitentiary

Obsah

1	Úvod.....	12
2	Proces socializace a kriminální chování.....	13
2.1	Osobnost odsouzeného	15
3	Trest.....	18
4	Proces resocializace a programy zacházení	21
5	Vězeňská služba ČR.....	26
6	Věznice Stráž pod Ralskem	27
6.1	Programy zacházení ve věznici Stráž pod Ralskem	29
7	Metodika výzkumu.....	31
8	Empirická část.....	33
8.1	Cíl bakalářské práce.....	33
8.2	Hypotézy.....	33
8.3	Hlavní výzkumná otázka	34
8.4	Vedlejší výzkumné otázky.....	34
8.5	Metody a techniky šetření	34
8.6	Výzkumný vzorek	35
8.7	Výsledky výzkumného šetření	36
8.8	Potvrzení/vyvrácení hypotéz	53
8.8.1	První hypotéza.....	53
8.8.2	Druhá hypotéza	57
8.8.3	Třetí hypotéza.....	61
9	Závěr.....	65
10	Seznam použitých zdrojů.....	69
11	Seznam příloh	73
11.1	Grafické a slovní vyhodnocení převýzkumu	73
11.1.1	Potvrzení/ vyvrácení hypotéz v předvýzkumu.....	81
11.1.2	Zhodnocení předvýzkumu.....	83

Seznam grafů, obrázků a tabulek

Graf 1: Přehled trestné činnosti v r. 2015	15
Graf 2: Kolik je Vám let?.....	36
Graf 3: Kolikrát jste byl ve VTOS?	36
Graf 4: Kvůli kterým TČ jste byl odsouzen k VTOS?.....	38
Graf 5: Jaké máte dosažené vzdělání?	38
Graf 6: Jaký je Váš rodinný stav?	39
Graf 7: Máte děti?	39
Graf 8: Byl u Vás v rodině někdo ve VTOS?	40
Graf 9: V jaké jste vyrůstal rodině?	40
Graf 10: jakou jste měl výchovu v rodině?	41
Graf 11. Kde jste vyrůstal?.....	41
Graf 12: V kolika letech jste se dostal poprvé do VTOS?	42
Graf 13: Udržujete kontakt s lidmi mimo věznici?	42
Graf 14: Byl jste před VTOS zaměstnaný?	43
Graf 15: Užíval jste někdy návykové látky?	44
Graf 16: Věnoval jste se před VTOS nějakým zájmům?	44
Graf 17: Máte nějaké kurzy, které doplňují Vaše vzdělání/kvalifikaci?.....	45
Graf 18: Pocítili jste, že by Vám zvýšení vzdělání/kvalifikace bylo ku prospěchu?.	45
Graf 19: Jak jste se stavěl programu zacházení během svého prvního VTOS?.....	46
Graf 20: Pomohl Vám PZ k začlenění do běžného života po propuštění z VTOS? ..	47
Graf 21: Jak se stavíte k PZ nyní?.....	47
Graf 22: Jaký PZ Vám byl stanovený?	48
Graf 23: Jaké aktivity z PZ Vám byly stanovené?	48
Graf 24: Jste s aktivitami spokojeni?	49
Graf 25: Myslíte si, že ve Stráži pod Ralskem nabízejí takové aktivity, které Vám pomohou při začlenění do běžného života?.....	50
Graf 26: Je nějaká aktivita, do které byste se rád zapojil nad rámec stanoveného PZ?	51
Graf 27: Zanechala ve Vás některá z aktivit takové stopy, že byste se jí rádi věnovali i po propuštění z VTOS?	51
Graf 28:Pozorujete u sebe nějaké změny?	52
Graf 29: Kolik je Vám let?.....	73

Graf 30: Jaké máte dokončené vzdělání?	73
Graf 31: Byl jste před VTOS zaměstnán?	74
Graf 32: Jaký je Váš rodinný stav?	74
Graf 33: Máte děti?	75
Graf 34: Byl u Vás v rodině někdo ve VTOS?	75
Graf 35: Kolikrát jste byl ve výkonu trestu odnětí svobody?	75
Graf 36: Míváte ve věznici návštěvy?	76
Graf 37: Věnovali jste se před VTOS nějaké aktivitě?	76
Graf 38: Rozumíte programům zacházení?	77
Graf 39: Jaké programy zacházení využíváte?	77
Graf 40: Oceňujete nabídku programů zacházení, kterou máte ve věznici Stráž pod Ralskem?	78
Graf 41: Splňuje program zacházení Vaše očekávání?	79
Graf 42: Jste spokojení s vedením aktivity?	79
Graf 43: Líbí se Vám náplň aktivit?	80
Graf 44: Považujete tyto aktivity za přínos?	80
Graf 45: Pozorujete u sebe nějaké změny?	80
Graf 46: Zanechala ve Vás některá z aktivit takové stopy, že by jste se jí rád věnoval i po propuštění z VTOS?	81
Obrázek 1: Snímek věznice ve Stráži pod Ralskem (Vězeňská služba ČR 2017a) ...	27
Tabulka 1: Přehled aktivit a respondentů	49
Tabulka 2: Styk s rodinou	54
Tabulka 3: Typ výchovy	55
Tabulka 4: Typ rodiny	55
Tabulka 5: V kolika letech první VTOS	56
Tabulka 6: VTOS v rodině	56
Tabulka 7: Přijetí PZ při 1. VTOS	58
Tabulka 8: Přijetí PZ při recidivě	59
Tabulka 9: Vztah vzdělání a PZ	63
Tabulka 10: Vztah vzdělání, opakovaný VOTS a PZ	64

Seznam použitých zkratk a symbolů:

CNS	Centrální nervová soustava
ČR	Česká republika
MS	Ministerstvo spravedlnosti
NGŘ	Nařízení generálního ředitele
OPP	Obecně prospěšné práce
PZ	Programy zacházení
SARPO	Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených
Sb.	Sbírka zákonů
ŠVS	Školní vzdělávací středisko
VS	Vězeňská služba
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
vyhl.	Vyhláška

1 Úvod

Bakalářská práce pojednává o resocializaci vězňů v prostředí věznice ve Stráži pod Ralskem.

Metodika teoretické části bakalářské práce je založena na studiu tematicky zaměřené odborné literatury a aktuálních internetových zdrojů. Teoretická východiska jsou zpracována na základě metody zpracování literárních pramenů a to především v otázkách sociálních vlivů a kriminality, osobnosti pachatele, pojmu trest, systému vězeňství a současně byly využity i internetové zdroje pro zpracování základní teze resocializace odsouzených. Zároveň byl popsán systém podpůrných programů v konkrétní věznici a to ve věznici Stráž pod Ralskem.

Vlastní empirická část práce vedla k naplnění cíle a to popsat programy zacházení, které jsou ve věznici Stráž pod Ralskem nabízeny. Prostřednictvím empirického zkoumání byla zjišťována efektivita programů zacházení u recidivujících vězňů. Před vlastním zpracováním byl proveden předvýzkum, který měl za cíl stanovit hypotézy, které by bylo možno zapracovat do vlastního výzkumu. Následoval samotný výzkum, kdy vzorek tvořilo 100 recidivujících mužů, ve věku 18 let a výše. Odsouzeným bylo vysvětleno, jak samotnými pracovníky, tak pokyny v dotazníku, jak s dotazníkem pracovat. Rovněž byli odsouzení upozorněni, že nemusí dotazník vyplňovat nebo že nemusí odpovídat na všechny otázky. Dále bylo řečeno, ústně i písemně, že dotazníky jsou anonymní a jejich vyplnění slouží pouze pro výzkumné účely bakalářské práce.

Cílem bakalářské práce bylo zhodnocení procesu resocializace vězňů pomocí podpůrných programů zacházení ve Stráži pod Ralskem. Nejprve jsou popsány programy zacházení, které jsou v uvedené věznici aplikovány, a dále je pomocí empirického výzkumu zjišťována efektivita těchto programů zacházení u recidivujících vězňů. Empirický výzkum navazoval na vedený předvýzkum a otázky byly dle tohoto zjištění upraveny. Celkem se jednalo o 27 otázek a to jak uzavřených, tak polootevřených. Následně bylo zpracováno vyhodnocení zadaných hypotéz, zda se potvrdily, či byly vyvráceny.

2 Proces socializace a kriminální chování

Je zřejmé, že každá společnost usiluje o získání bezpečného prostředí a její vyzrálosti. Základem takové společnosti je jedinec, který se projevuje tzv. znaky psychické zralosti, mezi něž patří:

- Vykonávání práce,
- udržování dlouhodobého přátelství, sebedůvěra a sebeakceptace,
- ohleduplnost k ostatním lidem,
- dostatečná míra asertivity,
- přijímání a poskytování lásky a něhy,
- život přiměřený možnostem,
- rozšíření zájmů o vlastní blaho,
- smysl pro etické, estetické a intelektuální hodnoty,
- vyrovnávat se bez napětí s denními povinnostmi,
- realistické vnímání skutečnosti,
- převzetí odpovědnosti za druhé,
- být konstruktivně kritický a sebekritický.

Ovšem, jak uvádí Nakonečný (2003, s. 390), jde tedy o zralost normativní, vyplývající z ideálního procesu primární socializace, který vytváří základy pro všestranný, vnitřně harmonický a vnějšně relativně bezkonfliktní vývoj osobnosti k plnému a opravdovému lidství. Vyzrállost jedince je tak dána nejen genetickými předpoklady, ale především procesem socializace, jehož cílem je pak přijetí sociálního postoje, jímž rozumíme nejen uznání společenské determinanty duševního života, ale i kladný prožitek podněcující člověka k odpovědnému společenskému jednání (Vacínová, Trpišovská a Farková 2008, s. 148 – 149).

Z uvedeného vyplývá ideální stav společnosti a jedince, ale tento stav je nereálný. Ostatně Vágnerová (2004, s. 805) adekvátně popisuje míru dosažitelnosti takového ideálu: „Každá společnost si stanoví pravidla, kterými reguluje chování všech svých členů, aby jejich soužití bylo alespoň přijatelné. Má vlastní právní normy a nepsaný morální řád,

jejichž dodržování je různým způsobem vymáháno, slouží k tomu i pozitivní podněty i tresty. Do kategorie kriminálního chování lze zařadit aktivity, které porušují právní normy. V tomto případě už nejde jen o přestupky proti nepsaným pravidlům společenského soužití, ale o závažnější činy, které jsou přesně vymezené trestním zákoníkem. Kriminální chování je hodnoceno jako nepřijatelné, protože vede k újmě nebo strádání lidí, kteří se stali jeho obětí, a je přesně stanoveným způsobem sankcionováno. Společnost tak brání svou stabilitu a trestá ty, kdo by ji mohli ohrozit. V každém společenství se najdou lidé, kteří porušují právní normy, a jen těžko lze předpokládat, že by nějaký systém mohl trestnou činnost zcela vymýtit“.

Důsledky vedoucí ke kriminálnímu chování jsou multifaktoriální. Mohou být předurčeny genetickou výbavou, poškozením CNS či jinou formou např. duševním postižením, výchovou, učením, ale pochopitelně i sociálními vlivy. Helus (2011, s. 70) například píše, že „Základem učení je zpevňování – řekněme odměňování a trestání příslušné reakce (ovšem odměňování či trestání chápané v co nejširším smyslu tohoto slova), či jinak řečeno prokázání její adaptační efektivity“.

Farková (2008, s. 254) definuje, že růst míry sociálního stresu má za následek:

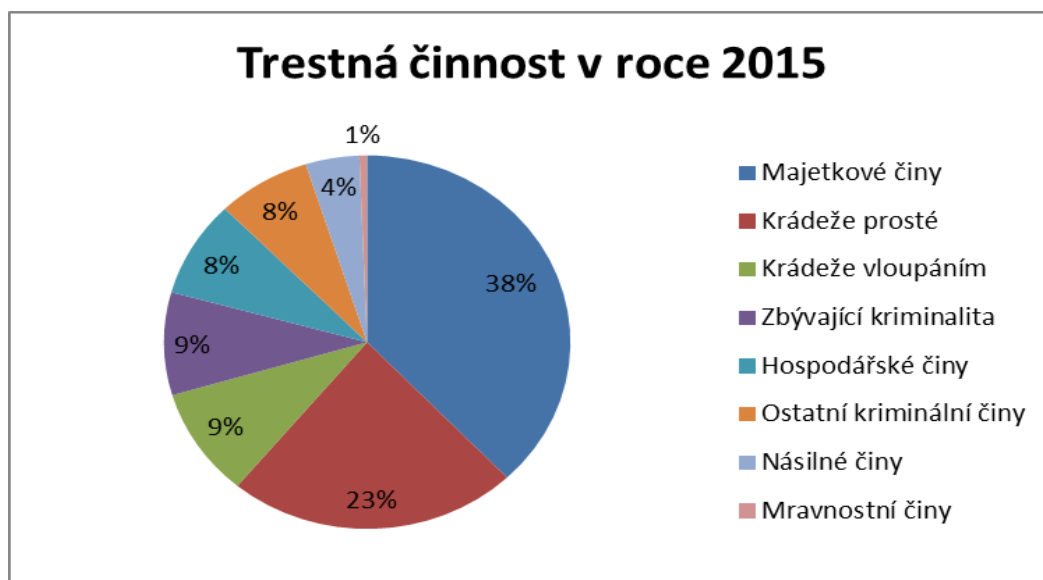
- Vzrůst míry násilí – zvláště pak je míněna brutalita a destruktivita,
- míra násilí v rodinách – oficiálně známé – tedy případy spíše šetřené policií jsou pouze „vrcholkem pomyslného ledovce“ – zdaleka se však nejedná jen o týrané děti, ale také další oběti – ženy, staré lidi, postižené osoby v rodinách,
- růst pouliční zločinnosti,
- nárůsty počtu sebevražd.

Kriminální chování Vágnerová (2004, s. 805 – 806) specifikuje jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností. Jde o poměrně jasně definovanou odchylku od společností stanovené sociální normy. Pachatelé trestných činů nejsou schopni nebo ochotni plnit základní požadavky a očekávání společnosti. Většině z nich chybí i náhled na nevhodnost vlastního chování a nemají proto potřebu usilovat o nápravu nebo hledat terapeutickou pomoc.

Z policejních statistik, které byly zpracované do grafické podoby (Policie ČR 2015), je zjevné, že za nejčastější trestné činy zjištěné dle trestního zákoníku č. 40/2009

Sb., jsou především majetkové činy (podvod, zpronevěra, poškozování cizí věci atp.), krádeže prosté (krádeže v objektech, krádeže kapesní, krádeže na jiných osobách atp.), krádeže vloupáním (vloupání do bytů a chat, vloupání do ostatních objektů atp.), zbývající kriminalita (zanedbání povinné výživy, dopravní nehody z nedbalosti atp.), hospodářská trestná činnost (zpronevěra, podvod, úvěrové podvody atp.), ostatní kriminální činy (maření výkonu úředního rozhodnutí, nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů, výtržnictví atp.), násilné činy (úmyslné ublížení na zdraví, loupeže, porušování domovní svobody atp.), mravnostní (znásilnění, pohlavní zneužívání, šíření pornografie atp.).

Graf 1: Přehled trestné činnosti v r. 2015

Pro zpracování nebylo možno využít dat za rok 2016, jelikož tato jsou neúplná, z tohoto důvodu byla zvolena ucelená data za rok 2015. Přesto dle prezentované statistiky plukovníka Vildy (PČR 2017), je pokles kriminality zjevný: „V loňském roce (2016) evidujeme téměř 218 tis. skutků, je to tedy o 12 % méně než v roce předešlém. Pokles trestné činnosti je zaznamenán u všech druhů trestných činů. Dlouhodobě platí, že nejvíce je majetkové trestné činnosti.“

2.1 Osobnost odsouzeného

Osobnost člověka je utvářena mnoha vlivy a její definici je možno vnímat z různých hledisek. Obecně je osobnost člověka chápána jako individualita s vlastnostmi, které ji charakterizují a včetně pojetí sebe sama.

Helus (2011, s. 160 – 170) dělí osobnost člověka, dle jeho vlastností:

- Co dotyčný dokáže, jaký je s to podat výkon, jak náročné úkoly zvládne – tedy ptáme se po jeho schopnostech (inteligence),
- jaké citové, nebo aktivační ladění převládá v jeho prožívání a chování – tedy ptáme se po jeho temperamentu (cholerik, flegmatik, sangvinik, melancholik),
- jak je morálně vybaven, jak je na tom s životními hodnotami a normami, které přijal za své a kterými se řídí – tedy ptáme se po jeho charakteru (postoje a jednání).

Koncepci tvoří pět základních faktorů osobnosti, které se souhrnně označují akronymem OCEAN. Koncepce osobnosti OCEAN je pětifaktorový model osobnosti, někdy se tento model označuje také akronymem Big Five nebo zkráceně Big5. Na základě tohoto modelu si představíme pět základních faktorů osobnosti:

Openess – otevřenost zkušenostem

Conscientiousness - svědomitost

Extraversion – extroverze, orientace na okolní svět

Agreeableness - vstřícnost

Neuroticism – neurotičnost

Taková je charakteristika osobnosti jako takové, ale je skutečností, že pachatelé trestných činů se od běžné klasifikace specificky odlišují.

Předem je třeba rozlišit pojmy jako je pachatel a odsouzený. Dle portálu Masarykovy univerzity (2013) kriminologie pod pojmem pachatel, chápe vedle osob, které se dopustily trestných činů i některé osoby, které orgány činné v trestním řízení trestně nestíhají. Zabývá se osobami trestně nezodpovědnými (děti, nepříčetní), osobami, které si svůj trest již odpykaly, ale také tzv. potenciálními pachateli trestných činů. Zajímá se i o jedince, kteří se vyznačují tzv. sociálně-patologickým chováním, jako jsou prostitutky, narkomani, extrémisti a jejich sympatizanti, chorobní hráči apod.

Naopak pod pojmem odsouzený se rozumí pachatel, který nastoupil do věznice a je mu tak v podstatě připsána role odsouzeného s právy a povinnostmi vymezenými zákonem. Netík a Netíková (1997, s. 52) definují pojem pachatel následovně: “Pojem

osobnosti pachatele pak vychází z předpokladu, že existuje určitá konstelace vlastností, rysů osobnosti, typická pro delikventy a tudíž pravděpodobně odpovědná za jejich chování“. Přičemž vycházejí z předpokladu, že kriminální chování je výslednicí vzájemné souhry činitelů vnitřních – osobnosti pachatele – a vnějších – situace v širším slova smyslu.

Pokud bychom se zamysleli nad motivací pachatele trestného činu, pak je důležité, jak zdůrazňuje Pavlovský a kol. (2004 s. 187 – 188), hodnotit stránku subjektivní, která se zaměřuje na ty stránky a procesy osobnosti, které činí její jednání srozumitelným, které objasňují, proč se tento jedinec v této situaci zachoval právě takovýmto způsobem. Motivací pak obecně rozumí hybné síly chování, kdežto motiv je vnitřní pohnutka jednání, je to určitý stav těla nebo určitý psychický stav.

Je nepochybné, že vlivem odsouzení k výkonu trestu dochází i k ovlivnění osobnosti pachatele. Psychologickými aspekty v trestním řízení vykonávacím se zabývá psychologie penitenciární. Matoušková (2013 s. 234) rozděluje 4 typy této činnosti:

- Psychologické aspekty výkonu trestu – tato oblast se zabývá účinky jednotlivých trestů (izolace, odstrašení, regulace chování);
- penitenciární diagnostika – klasifikace odsouzeného při nástupu do věznice i v průběhu jeho pobytu, což je zásadní pro proces korektivní socializace odsouzeného;
- aplikace psychologických metod v procesu zacházení s odsouzenými s cílem změnit deviantní chování;
- expertní činnost penitenciárního psychologa – individuální posuzování tzv. nebezpečnosti pachatele.

3 Trest

Trest je možno vnímat v různém pojetí, pokud se zaměříme na porušení základních legislativních norem, pak vnímáme trest jako důsledek trestného činu definovaného zákonem č. 40/2009 Sb., Trestním zákoníkem, kdy v ustanovení § 52 je uvedeno:

(1) Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty

- a) odnětí svobody,
- b) domácí vězení,
- c) obecně prospěšné práce,
- d) propadnutí majetku,
- e) peněžitý trest,
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- g) zákaz činnosti,
- h) zákaz pobytu,
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- k) ztrátu vojenské hodnosti,
- l) vyhoštění.

(2) Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li trestní zákon jinak,

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody,
- b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

(3) Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest.

V současné době se jakožto nejměkčí způsob trestu považuje využití mediační služby. Holá a kol. (2013, s. 285) konstatují, že z hlediska trestního procesu se jedná o alternativní možnost projednání a rozhodnutí (byť jen v určitých trestních věcech) a to mimo soudní proces, což vede k individualizaci trestního postihu obviněných osob a

uplatnění trestněprávních sankcí nespojených s odnětím svobody a k účinnější prevenci kriminality.

Trest ve formě obecně prospěšných prací je velice vhodná forma trestu především u osob, u kterých předpokládáme, že jejich návrat do běžného sociálního prostředí a dodržování norem je reálný. Jak uvádí Arnoldová (2015, s. 136) „Trest OPP má oproti trestu odnětí svobody některé výhody – odsouzený nepřichází do styku s vězeňským režimem, není pobytem ve věznici stigmatizován (což na jedné straně pozitivně přispívá ke snížení recidivy, na druhé straně vede k podstatnému snížení finančních nákladů v resortu vězeňství)“.

Nepodmíněný trest odnětí svobody znamená pro pachatele vězení. Maximální výše tohoto trestu je většinou 20 let. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody znamená, že soud podmíněně odloží výkon trestu, tedy odsouzený není ve vězení, ale v „podmínce“. Tuto verzi lze použít u trestů odnětí svobody, které nepřevyšují tři roky, a s ohledem na dosavadní způsob života není k nápravě pachatele potřeba vězení. Podmíněné odsouzení k odnětí svobody s dohledem je obdobou předešlého, avšak při stanovení dohledu tzv. probačního úředníka, který pachatele kontroluje (Rýdlová 2017, s. 153).

České právo rozeznává tzv. úhrnný a souhrnný trest. Odsuzuje-li soud pachatele za dva nebo více trestných činů, uloží mu úhrnný trest podle nejpřísněji trestaného činu. Souhrnný trest se ukládá za trestný čin, který byl spáchán dříve, než byl soudem prvního stupně vyhlášen odsuzující rozsudek za jiný jeho trestný čin. Souhrnný trest nesmí být mírnější než trest uložený rozsudkem dřívějším (Spirit 2014, s. 110).

Netík, Netíková a Hájek (1997, s. 26 – 27) specifikují teorii trestu, jehož účelem je ochrana společnosti, několika mechanismy:

- Pouhou izolací pachatele (pachatelé, kteří nejsou schopni úspěšně absolvovat proces korektivní socializace a jsou pro společnost nebezpeční);
- odstrašením (je účinné u pachatelů s rozvinutým systémem inhibic, tj. útlumu chování, kde hrozba trestních sankcí zvyšuje jejich úzkost a ta působí jako mocný „brzdňý mechanismus proti eventuálnímu sociálně delikventnímu chování);

- regulací chování (tj. změnou chování jedince v žádoucím směru, navozenou adekvátním zacházením, tento mechanismus se jeví jako vskutku účinný a zároveň humánní).

Trest v dnešní penologii zahrnuje především dvě funkce, a to regulativní a vyrovnávací. Regulativní funkce vede k omezení trestné činnosti; pomáhá ji udržet ve „společensky únosných hranicích. A funkci vyrovnávací, která je chápána jako schopnost trestu pomoci oběma stranám trestného činu vyrovnat se s nepříjemnou realitou (Hála, Kell, Möller 2014, s. 35 – 36).

Trestem se rozumí opatření, které má vést k nápravě pachatele. Ovšem je smutnou skutečností, že recidiva v naší společnosti je poměrně vysoká, jak uvádí Ondrášek v příspěvku České justice (Česká justice 2015) „Údaje o recidivě se v ČR počítají tak, že každý dříve trestaný člověk, který se vrátí do vězení, je recidivista. Pokud se počítá touto metodou, je u nás recidiva asi 60 procent.“

Fischer a Škoda (2014, s. 200) definují tento problém spojený s pobytem ve vězeňském prostředí, v průběhu kterého dochází k osvojení z hlediska přežití efektivnějších norem a vzorců chování, dochází postupně k vyhasínání vzorců chování potřebných pro život v normální, většinové populaci. Prizonizovaný, tj. vlastně adaptovaný jedinec má horší kriminální prognózu. Recidiva delikvence má vyšší pravděpodobnost.

Ostatně samotný návrat do normálního života je pro řadu bývalých vězňů velice složitý. Čím delší trest, tím je zátěž větší. Pokud nemají stabilní rodinné zázemí, stává se, že nemají ani možnost vlastního bydlení, velice často jim chybí finanční prostředky a motivace k práci.

Propuštěný může prožívat „križi ze svobody“, která je jakýmsi traumatem z náhlé a dost zásadní změny prostředí. K recidivě kriminálního chování dochází velmi často v adaptační fázi. Je to období, kdy si propuštěný zvyká na jiné prostředí, které má větší nároky na jeho samostatnost, než byl ve vězení zvyklý. Toto období trvá individuálně dlouhou dobu, maximálně dva roky (Vágnerová 2004, s. 824).

4 Proces resocializace a programy zacházení

V předchozí kapitole bylo mimo jiné pojednáno o recidivě odsouzených, kteří nebyli schopni přijmout pravidla společnosti. Právě aby návrat do normálního světa byl pro odsouzené jednodušší, existují možnosti a programy vedoucí k jejich resocializaci.

„Procesem resocializace procházejí pachatelé trestných činů. Dle výzkumu trestné činy páchají častěji muži než ženy, zločinů se nejčastěji dopouštějí osoby ve věku 15 – 25 let, častěji lidé nežijící v partnerském svazku, častěji lidé z velkých měst, lidé často měnící své bydliště, lidé s nižším vzděláním, lidé se slabou vazbou na rodinu, lidé s nevýhodným ekonomickým či sociálním statutem (Tomášek 2010, s. 24)“.

„Cílem resocializačních snah je navázat a znovu spojit přerušené řetězce socializace v místech, kde došlo k narušení a pokusit se formovat či modelovat budoucí život odsouzeného tak, aby jeho opětovné začlenění do společnosti bylo možné, reálné a bezporuchové (Černíková, Sedláček 2002, s. 101)“.

Tento proces zahrnuje celou škálu činností vedoucí k eliminaci a osvojení si základních společenských pravidel tak, aby bylo minimalizováno riziko recidivy. Hála, Krell a Möller (2014, s. 35) definují, že tento přístup naplňování regulativní funkce trestu má vést o změnu v chování, eventuálně osobnosti provinilce. V případě uložení trestu odnětí svobody má být takto vymezený časový úsek intenzivně využit k útlumu nežádoucího chování a rozvíjení nejrůznějších forem prosociálního chování. Soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a současně osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění a na reintegraci do svobodné společnosti, tento proces je označován jako ZACHÁZENÍ.

Jak ostatně odkazuje Bajcura (1999, s. 92), tak účelem výkonu trestu je také zacházení s odsouzenými, které by právě mělo směřovat k tomu, aby odsouzený mohl pracovat, kulturně se rozvíjet a vzdělávat, aby našel uspokojení v práci, v prospěšném využívání volného času a ve slušném soužití se všemi ostatními lidmi. Dále dodává, že tyto vlastnosti a sebekázeň by měl rozvíjet i po propuštění a žít dále jako řádný občan a neporušovat zákony a zákonné normy.

„Kladná přeměna kriminálních motivačních blokáží do značné míry závisí jednak na rozpoznání brzdících momentů motivačních polí a jednak na správném a cílevědomě realizovaném, individuálním zacházení s odsouzenými (Černíková, Sedláček 2002, s. 59).“

Základem úspěšné práce s odsouzeným v rámci programů zacházení je pečlivé zmapování biologického, sociálního, duševního a psychologického stavu odsouzeného, což nám poslouží jako výchozí bod k další práci s odsouzeným. Hála (2006, s. 122) vychází z předpokladu, že je nezbytné zmapovat minimálně následující fakta:

- Základní data o odsouzené osobě, jeho trestném činu a uloženém trestu,
- lékařská doporučení (upozornění na nutná omezení a zdravotní rizika ve vztahu k pracovním, vzdělávacím, sportovním a dalším aktivitám odsouzeného,
- důkladnou (především sociální) anamnézu,
- psychologickou charakteristiku,
- podstatná rizika (problémy, obtíže a překážky, které tj. v začátku trestu, brání budoucí dobré reintegraci odsouzeného do společnosti.

Jak je výše uvedeno při posuzování odsouzeného spolupracuje tým odborníků:

- Vychovatel;
- psycholog;
- sociální pracovník;
- speciální pedagog.

Sběr dat o odsouzeném vede k získání informací vedoucí k analýze jeho rizik a potřeb. Tento proces se nazývá Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených, neboli SARPO. Náplň práce jednotlivých odborníků je stanovena v Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 5/2016, kterým se stanoví úkoly zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence, přičemž toto nařízení má legislativní oporu v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Vychovatel: je hlavní osobou procesu výchovné práce s odsouzenými. Hlavní pracovní činnosti jsou:

- Zpracovává a aktualizuje komplexní zprávu o dosouzeném;
- podílí se na tvorbě programů zacházení, vytváří jejich hodnocení a navrhuje případnou obměnu;
- vede některé z aktivit programů zacházení dle svého odborného zaměření;
- dbá na kázeň a pořádek, účastní se organizace skupinových akcí;
- spolupodílí se na organizaci chodu oddělení (NGŘ č. 5/2016, s. 29 – 30).

Psycholog: zajišťuje zejména psychologickou diagnostiku, individuální nebo skupinové psychologické poradenství a psychoterapii (Hála 2006, s. 57). Jeho náplní je především:

- Provádí diagnostiku odsouzených, psychologické posouzení včetně doporučení příslušného programu zacházení a výběr diagnostických metod;
- vede psychologické pohovory s odsouzenými, psychologické poradenství;
- provádí krizovou intervenci u osob se špatným psychickým stavem;
- poskytuje psychologickou péči formou individuální či skupinové terapie;
- podílí se na zpravování průběžného hodnocení programu zacházení;
- podává odborná stanoviska při přerazování v rámci vnitřní diferenciacce, podílí se při rozhodování o přerušení výkonu trestu, opuštění věznice atp.;
- přímo se podílí na zpracování jednotlivých programů zacházení u konkrétních odsouzených, na vyhodnocení a případných změnách (NGŘ VS ČR č. 5/2016, s. 25 – 26).

Sociální pracovník: hraje velice důležitou úlohu v procesu resocializace vězně a na plánování jeho programu zacházení. Sociální pracovník vypracovává sociální anamnézu pro sestavování programu zacházení. Poznatky pro zpracování sociální anamnézy získává pomocí cíleného rozhovoru s odsouzeným, studiem spisového materiálu, rodinnými příslušníky a v neposlední řadě uplatněním vlastní zkušenosti. Na základě těchto zjištění zpracovává sociální charakteristiku odsouzeného, která obsahuje:

- Osobní a rodinnou anamnézu, včetně psychiatrické zátěže;

- průběh civilního zaměstnání;
- kontakt se sociálními kurátory či pracovníky Probační a mediační služby před nástupem do výkonu trestu;
- zajištění ubytování a zaměstnání po výkonu trestu;
- závěrem doporučí stanovení programu zacházení a potřebu speciálního zacházení (Holá 2009, s. 28).

Speciální pedagog: je garantem odborné úrovně realizace programu zacházení, metodicky dohlíží na práci vychovatelů a pedagogů volného času a ve spolupráci s dalšími odbornými zaměstnanci zodpovídá za úroveň zacházení s jednotlivými odsouzenými (Sochůrek 2007, s. 25). Náplní speciálního pedagoga je:

- Garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci;
- metodicky usměrňuje výkon práce vychovatelů a dalších odborných pracovníků;
- odpovídá, ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci, za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy (NGŘ 5/2016, s. 23 – 24).

Programy zacházení jsou formou cíleného a komplexního působení na osobu ve výkonu trestu odnětí svobody. Programy jsou vypracovávány týmem odborníků a jsou nastaveny tak, aby zohledňovaly charakter osobnosti odsouzeného, délku jeho trestu a příčinu jeho trestné činnosti. Program zacházení s odsouzenými se člení dle § 36 vyhlášky MS č. 345/1999 na:

- Pracovní aktivity;
- vzdělávací aktivity;
- speciální výchovné aktivity;
- zájmové aktivity;
- oblast utváření vnějších vztahů.

Programy zacházení s jednotlivými odsouzenými sestavuje speciální pedagog, který je zároveň garantem jejich odborné úrovně, a to včetně potřebných aktualizací

programu zacházení v průběhu výkonu trestu. Na základě doporučení komise jej pak schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce.

Pracovní aktivity zahrnují:

- Zaměstnávání;
- práci potřebnou k zajištění každodenního provozu věznice;
- pracovní terapii, vedenou zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.

Vzdělávací aktivity zahrnují:

- Vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm;
- vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu);
- vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky.

Speciální výchovné aktivity zahrnují působení:

- Sociální;
- pedagogické;
- psychologické;
- terapeutické.

Příčemž toto působení je soustředěno na oblast příčin a důsledků páčání trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby, osobnost odsouzeného nebo změnu jeho postojů, myšlení a chování.

Zájmové aktivity mají vést k rozvíjení schopností, vědomostí a sociální dovednosti odsouzeného. Mezi *zájmové aktivity* patří:

- Individuální;
- skupinové (vyhl. č. 345/1999 Sb., par. 36).

5 Vězeňská služba ČR

Česká republika má organizační strukturu vězeňské služby vedenou dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky.

Základní organizační jednotky jsou:

- Detenční ústavy;
- vazební věznice;
- věznice;
- generální ředitelství, Akademie a Střední odborné učiliště.

Vězeňskou službu řídí ministr spravedlnosti prostřednictvím generálního ředitele Vězeňské služby, kterého ministr jmenuje a odvolává. Jak uvádí Černíková (2008, s. 74) generální ředitelství metodicky řídí všechny své podřízené složky a do jeho kompetence spadají úkoly koncepčního, odborného, metodického a odborného rázu, z kterých generální ředitel Vězeňské služby skládá účty ministru spravedlnosti.

Vězeňská služba se z hlediska obsahu úkolů člení na:

- Vězeňskou stráž – střeží a předvádějí obviněné a odsouzené, střeží objekty Vězeňské služby a zajišťuje pořádek a kázeň v těchto místech;
- justiční stráž – zajišťuje pořádek a bezpečnost v soudních síních a v jiných místech činnosti soudu a Ministerstva spravedlnosti. Její činnost je zaměřena také na ochranu pracovníků soudů při výkonu soudních rozhodnutí, a to jak v budovách soudu, tak i mimo ně;
- správní služba – zabezpečuje organizační, ekonomickou, speciální výchovu, zdravotnickou a další odbornou činnost (Černíková, Sedláček 2002, s. 92 – 93).

System věznic od 1. 10. 2017 zaznamenal revoluční změnu od původního členění na věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou novelou zákona doznala změny ve smyslu zavedení pouze dvou typů věznic a to s ostrahou a zvýšenou ostrahou. Dalším pokrokem je, že v současné době Vězeňská služba posílila svou pravomoc ve smyslu, že vězně si sama rozděluje do oddělení rozlišených podle stupně zabezpečení.

6 Věznice Stráž pod Ralskem

Věznice Stráž pod Ralskem se nachází ve stejnojmenném městě v Libereckém kraji, mezi Libercem a Českou Lípou. Vznikla z původních ubytoven, které sloužily pro pracovníky uranových dolů. Její historie se datuje od roku 1973. Objekty, od té doby, prošly řadou změn a rekonstrukcí. Od roku 1994 až do roku 2001 se zde využívalo i zvláštní oddělení pro výkon vazby. Nynější věznice je profilována jako věznice s ostrahou. Ubytovací kapacita věznice je podle normy 736 míst. V rámci programů zacházení se pro odsouzené připravují různé vzdělávací kurzy, speciálně výchovné programy a zájmové aktivity. Ve věznici je zaměstnáno 306 zaměstnanců, z toho 192 ve služebním poměru a 114 v pracovním poměru (Vězeňská služba ČR 2017c).

Obrázek 1: Snímek věznice ve Stráži pod Ralskem (Vězeňská služba ČR 2017a)

V lednu 2007 bylo ve Věznici ve Stráži pod Ralskem zřízeno Specializované oddělení pro odsouzené s mentální retardací. Režim oddělení vychází z nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 41/2017, O specializovaných

oddílech pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a s poruchami chování a specializovaných oddílech pro výkon trestu. Oddělení je separováno od ostatních prostorů věznice a čítá celkem 19 cel, z nichž 18 je dvoulužkových a jedna čtyřlužková. Kapacita oddělení je tedy pro 40 odsouzených mužů. Specifika oddělení spočívají především v určení cílové skupiny, kdy jsou zde umístováni především vězni s mentální retardací, popřípadě odsouzení sociálně nedostačiví, emočně nezralí a dosouzení s horšími adaptivními schopnostmi. Především pro danou skupinu odsouzených je standardní výkon trestu v podmínkách běžných oddílů velmi náročný, či dokonce ohrožující. Pro práci specializovaného oddělení je určen tým zaměstnanců věznice - kromě vychovatelů, vychovatele - terapeuta, sociální pracovnice, speciálního pedagoga a psychologa, patří do týmu také kaplan. Cílem specializovaného oddělení je snižovat příznaky maladaptivního způsobu chování a jednání - tím přispívat ke snižování recidivy trestné činnosti po jejich návratu do občanského života. Snahou je připravit cílovou skupinu na samostatný řádný život po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Veškeré činnosti oddělení a zacházení s odsouzenými jsou od vzniku oddělení organizovány a uskutečňovány dle schváleného terapeutického programu. Nejvýrazněji se uplatňuje reedukace, kompenzace, rehabilitace ve skupinovém i individuálním kontaktu. Odsouzení specializovaného oddělení nejsou pracovní zařazováni, ale o to větší důraz je pak kladen na účast ve vzdělávacích, speciálně výchovných a zájmových aktivitách, ale i na vytváření a upevňování pracovních návyků prováděním úklidových a brigádnických prací ve prospěch věznice a účastí na ekologických brigádách mimo věznici (Vězeňská služba ČR, 2017b).

Mezi hlavní priority věznice patří zaměstnávání odsouzených. Vězni jsou zaměstnáváni přímo ve věznici, ale také na pracovištích mimo věznici. V posledních patnácti letech se zaměstnanost odsouzených ve věznici pohybovala v průměru mezi 60 – 80 % z celkového stavu odsouzených ve věznici. V současné době pracují vězni ze Stráže například v pekárnách, ve výrobě svítidel, výrobě krmiv pro domácí zvířata, ve sklářském průmyslu, ve firmě zaměřené na recyklaci domácích spotřebičů nebo zajišťují různé druhy úklidových prací. Zaměstnanost se pohybuje okolo 64 % z celkového stavu odsouzených. Věznice Stráž pod Ralskem má bohaté zkušenosti se zaměstnáváním odsouzených u podnikatelských subjektů, které se neobávají zaměstnávat odsouzené. Zaměstnávání odsouzených sebou nese pro podnikatelské subjekty i určité ekonomické výhody:

- Pracovní odměna odsouzeného je nižší, než minimální mzda;

- odsouzenému nenáleží příplatek za soboty a neděle;
- nemá nárok na dovolenou a v případě pracovní neschopnosti se mu nevyplácí nemocenské dávky;
- v případě omezení výroby nebo odstávky nemusí podnikatel odsouzeným platit prostoje, ale naopak, dle aktuálních provozních potřeb podnikatelského subjektu je věznice zpravidla schopna zajistit požadovaný počet odsouzených;
- podnikatel nemusí vůči zaměstnaným odsouzeným plnit i některé další povinnosti, například se nemusí starat o jejich stravování a zdravotní péči.

Odsouzení nachází pracovní příležitosti především v externích firmách a pracovištích, což je dáno již samotným charakterem věznice tzn. s ostrahou a v rámci věznice je zřízeno oddělení s vysokým stupněm zabezpečení a oddělení se středním stupněm zabezpečení. Služba zaměstnávání odsouzených je od roku 2013 zajišťována pomocí provozovny Středisko hospodářské činnosti, které zprostředkovává pracovní poměr u sedmi firem, z nichž šest je externích a jedna je umístěna přímo v areálu. Tak jako i u jiných věznic, je i zde zajišťováno zaměstnávání přímo v souvisejících provozech a to ve stravovacím provozu (kuchyň odsouzených, kuchyň pro zaměstnance), údržbářské dílny s uplatněním široké škály profesí (zámečnick, elektrikář, truhlář, instalatér, zedník, malíř) a ve výstrojních skladech, ve kterých jsou prováděny drobné opravy výstrojních součástí a obuvi (Vězeňská služba ČR 2017d).

6.1 Programy zacházení ve věznici Stráž pod Ralskem

Věznice Stráž pod Ralskem má velice kvalitně vybudovaný program zacházení. Katalog aktivit ve věznici ve Stráži pod Ralskem byl vydán dne 31. října 2016. Mezi základní aktivity programu zacházení patří:

- Vzdělávací aktivity – kurzy;
- vzdělávací aktivity;
- speciálně výchovné aktivity;
- zájmové aktivity;
- pracovní aktivity.

Jejich vedení je zajišťováno vychovateli, terapeuty, psychology, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky, ale i kaplanem.

Přehled aktivit dle typů je následující:

- Zájmové aktivity: akvaristika, hudební kroužek, ekumenická propedeutika, modelářský kroužek, motokroužek – veteráni, relaxace s hudbou, rukodělné a výtvarné činnosti, rybářský kroužek, sebeobslužné činnosti, svět kolem nás, světová a domácí filmová díla, škola vaření a úvod do základů, výtvarná výchova, stolní a deskové hry (šipky);
- vzdělávací aktivity – paradigmatu závislosti ve výkonu trestu, právní minimum, prevencí zneužívání návykových látek ke zdravému životnímu stylu, sociálně právní poradenství, sociální dovednosti, současné dění, společenská panorama, včelařství, výchova ke zdraví, základy práce na počítači;
- vzdělávací aktivity – kurzy: botanika, čeština, kurz Anglického jazyka, kurz Německého jazyka, občanská nauka, pravidla provozu na pozemních komunikacích, pravidla společenského chování, právní minimum, základy práce na počítači, závislosti;
- speciálně výchovné aktivity: aktivní imaginace, analýza života, logopedie, muzikoterapie, pastorační terapie, pastorální poradenství, projektivní identifikace, psychagogika a mytopoetika, skupinová aktivita pro pachatele násilí spáchaného ve výkonu trestu odnětí svobody, speciálně výchovné postupy snižující napětí, terapie realitou, 3Z - zastav se zamysli se a změň se, zvládání agresivity;
- práce na zahradě;
- sociálně právní minimum.

7 Metodika výzkumu

Samotnému šetření předcházela pilotní studie. Bylo kalkulováno s výzkumným vzorkem cca 50 mužů. Z 50 zaslaných dotazníků bylo vráceno 80 %, což je v rámci předvýzkumu úspěch. Pilotní studie byla zvolena především proto, aby byla ověřena vhodnost otázek, zda otázky odpoví na důležité věci, které budou mít dostatečnou vypovídající funkci při závěrečném hodnocení. Dotazník se skládal z celkem 20 otázek a byl rozdělený na dvě části. První část se týkala základních informací o odsouzených a druhá část se věnovala prioritně programům zacházení. K hlavním otázkám bylo připojeno ještě 5 kontrolních otázek, které měly za úkol zmapovat, zda odsouzení otázkám rozumí, zda jsou otázky jasné nebo třeba zbytečné. Získané odpovědi byly zpracovány v softwaru Excel, kde byla každá otázka rozpracována a následně byl vytvořen graf, dle kterého byly porovnány jednotlivé výsledky viz. příloha č. 1.

Některé položené otázky byly zajímavé a přinesli zajímavé poznatky, jiné byly naopak zbytečné, protože sice obsahovaly zajímavé informace, ale bohužel bez relevance pro budoucí použití.

Hlavní výzkumné otázky v předvýzkumu:

- 1) Zapojují se odsouzení s vyšším vzděláním do programů zacházení více než odsouzení s nižším vzděláním?
- 2) Jaké programy zacházení se těší největší oblibě?
- 3) Má rodinné zázemí vliv na přijetí programů zacházení a resocializaci odsouzeného?
- 4) Chtějí se odsouzení po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) věnovat aktivitám i nadále?

Otázky vycházely z hypotéz v předvýzkumu:

- 1) Odsouzení s vyšším vzděláním se zapojují do programů zacházení více a mají tak větší šanci na resocializaci.

2) Největší oblibu mají programy zájmové, do kterých patří např.: sebeobslužné činnosti, sportovní aktivity, výtvarná činnost, kroužky PC apod.

3) Odsouzení s rodinným zázemím mají větší šanci na přijetí programů zacházení a následnou resocializaci.

4) Odsouzení shledávají programy zacházení užitečné a přínosné a těmto aktivitám se chtějí věnovat i po propuštění z výkonu odnětí svobody.

Na základě pilotního výzkumu bylo zřejmé, že dotazníky je třeba upravit, tak aby byla zodpovězena fakta, která budou využitelná. Spousta otázek byla sice zajímavá, ale pro vyvrácení či potvrzení hypotéz byly některé otázky naprosto irelevantní.

8 Empirická část

8.1 Cíl bakalářské práce

Popsat programy zacházení, které jsou ve věznici Stráž pod Ralskem nabízeny a posoudit prostřednictvím empirického šetření jejich význam pro bezúhonný život odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

8.2 Hypotézy

1. Hypotéza

Na úspěšnou resocializaci mají větší šanci odsouzení, kteří mají kvalitní extramurální vazby, než odsouzení bez kvalitních extramurálních vazeb¹ (vazby mimo věznici).

„Větší šanci na resocializaci mají odsouzení s kvalitními extramurálními vazbami (Netík, Netíková, Hájek 1997, s. 110)“.

2. Hypotéza

Odsouzení, kteří se aktivně zapojují do programů zacházení, se dokáží mnohem lépe přizpůsobit občansky bezúhonnému životu ve společnosti, než odsouzení, kteří se k programům zacházení stavějí negativně.

„Odsouzení se díky programům zacházení dokáží připravit na život, především naučit se pracovním návykům (Kýr, 1998, s. 34)“.

¹ Kvalitní extramurální vazbou se rozumí kvalitní rodinné zázemí (stálý partner, děti, o které pečujeme, pocit bezpečného zázemí, plnění funkcí rodiny – ekonomická, biologická, emocionální, socializační), povolání (definován v § 5 písmeno f) zákona o zaměstnanosti, který říká, že se jedná o standardizovaný souhrn pracovních činností podle jejich obvyklého seskupení na trhu práce, jejichž výkon předpokládá určitou odbornou a další způsobilost.).

3. Hypotéza

Vycházelo se z předpokladu, že do programů zacházení aktivněji zapojují a zároveň je přijímají odsouzení s vyšším vzděláním než odsouzení, kteří mají pouze základní vzdělání, nebo ho nemají dokončené.

8.3 Hlavní výzkumná otázka

Jaký mají programy zacházení význam pro bezúhonný život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?

8.4 Vedlejší výzkumné otázky

1. výzkumná otázka

Mají odsouzení s kvalitními extramurálními vazbami větší šanci na úspěšnou resocializaci?

2. výzkumná otázka

Dokážou se odsouzení, kteří se k programům zacházení staví pozitivně začlenit do společnosti lépe než odsouzení, kteří o programech zacházení smýšlí negativně?

3. výzkumná otázka

Zapojují se odsouzení s vyšším dosaženým vzděláním do programů zacházení aktivněji než odsouzení pouze se základním nebo nedokončeným základním vzděláním?

8.5 Metody a techniky šetření

Bakalářská práce se zabývá resocializací a programy zacházení pro odsouzené muže ve věznici Stráž pod Ralskem, která je v současné době profilována jako věznice

s ostrahou. Ve věznici je zřízeno oddělení s vysokým stupněm zabezpečení a oddělení se středním stupněm zabezpečení.

Byl zvolen kvantitativní přístup, metoda empirická, tedy práci s daty a jako výzkumná technika byl zvolen dotazník. Pro dotazník pro vlastní šetření byl vybrán náhodný vzorek 100 respondentů ve věku od 18 a více let.

Výzkumný dotazník se skládal celkem z 27 otázek. Dotazník lze rozdělit na tři části, v první části jsou položeny obecné otázky týkající se odsouzeného, od minulosti po současnost a plynule se přechází k otázkám týkajících se předešlých trestů odnětí svobody až po současný trest odnětí svobody.

Nejobsáhlejší část otázek se vztahuje k profilaci odsouzeného – věk, rodinné zázemí dříve a nyní, návykové látky apod. Právě tyto údaje významně vypovídají o povaze odsouzeného a mohou objasnit, proč se dotyčný nachází v této situaci a jak se pravděpodobně bude vyvíjet jeho resocializace.

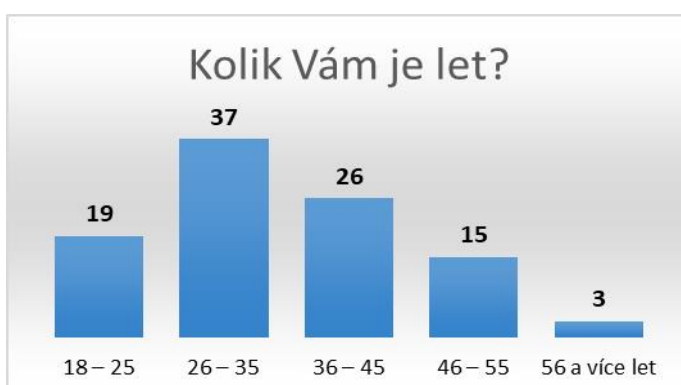
Získané odpovědi byly zpracovány v softwarovém prostředí Excelu, kde byly i jednotlivé odpovědi zpracované do vhodných grafů, u kterých vidíme dostatečnou výpovědní hodnotu.

8.6 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořili recidivující muži ve věku 18 let a více, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Stráž pod Ralskem. Odsouzeným bylo vysvětleno, jak samotnými pracovníky, tak pokyny v dotazníku, jak s dotazníkem pracovat. Rovněž byli odsouzení upozorněni, že nemusí dotazník vyplňovat nebo že nemusí odpovídat na všechny otázky. Dále bylo řečeno, ústně i písemně, že dotazníky jsou anonymní a jejich vyplnění slouží pouze pro výzkumné účely bakalářské práce.

8.7 Výsledky výzkumného šetření

Graf 2: Kolik je Vám let?

1. **Otázka: Kolik Vám je let?**

První otázka se týkala věku odsouzených a odpovědělo na ní všech 100 respondentů. Nejvíce mužů, 37 % uvedlo, že jsou ve věku mezi 26 – 35 lety. 26 odsouzených je ve věku 36 – 45 let a na třetí pozici se umístili odsouzení mladší 25 let v počtu 19 mužů. Na čtvrtém místě byli respondenti ve věku 46 – 55 let. Nejméně mužů bylo ve věku nad 55 let. Obdobné výsledky byly získány i u předvýzkumného šetření, kdy opět nejvíce mužů bylo ve věku 26 – 35 let, na druhém místě byli muži v letech 36 – 45. Odsouzených ve věku 18 – 25 let a 46 – 55 let bylo vyrovnané množství 10 % a 10 %. Nejméně pak bylo odsouzených nad 55 let věku. Tyto výsledky korelují se situací ve společnosti. Vyzrálější jedinci nad svými činy více uvažují a jsou méně náchylní k páčání trestných činů.

Graf 3: Kolikrát jste byl ve VTOS?

2. **Otázka: Kolikrát jste byl ve VTOS?**

Na otázku, kolikrát jste byl ve výkonu trestu odnětí svobody, odpověděli téměř všichni odsouzení muži. Svou odpověď neuvodli pouze 2 respondenti. Z celkového počtu 98 odsouzených jich 48 odpovědělo, že jsou ve VTOS podruhé, 23 odsouzených uvedlo, že ve výkonu trestu odnětí svobody jsou minimálně po páté. 15 respondentů vykonává trest po čtvrté a nejméně odsouzených je ve věznicí po třetí, tuto možnost označilo pouze 12 mužů. Tento závěr je nepřilíš optimistický a poněkud vyvrací hypotézu pozitivního vlivu PZ na odsouzené. Pravděpodobně daleko větší váhu k recidivě bude mít vazba na vzdělání a rodinné zázemí.

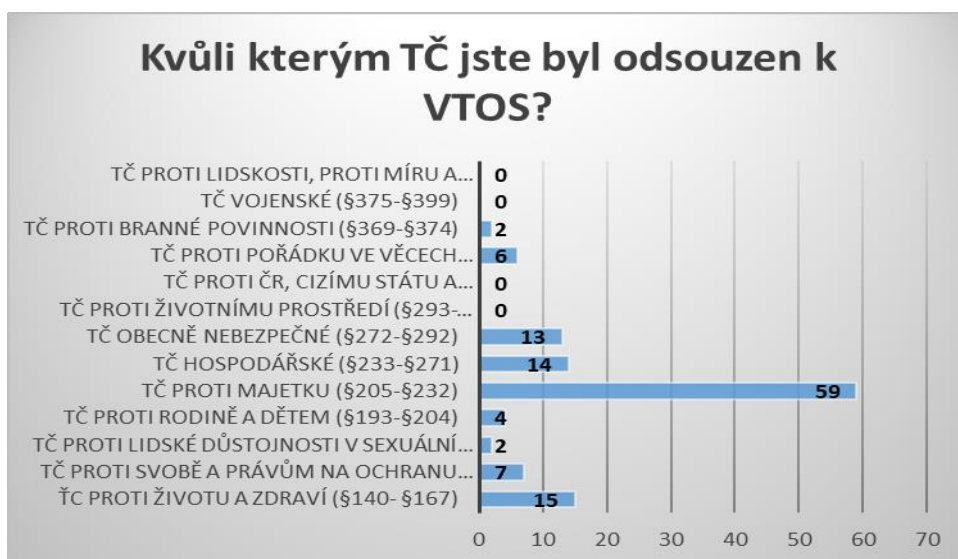
3. Otázka: Kvůli kterým trestným činům jste byl odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody?

Na třetí otázku měli respondenti možnost výběru více odpovědí. Celkem bylo zvoleno 122 odpovědí, nejčastější spárované odpovědi tvořily trestné činy proti majetku v kombinaci s trestnými činy proti životu a zdraví (8 osob), trestnými činy hospodářskými (6 osob) a trestnými činy obecně nebezpečnými (5 osob). Nejvíce odsouzených (59) uvedlo, že byli odsouzeni kvůli TČ proti majetku (§§ 205 - 232), kam spadá např. krádež, zpronevěra, neoprávněné užívání cizí věci, provozování nepoctivých her a sázek, poškození cizí věci, pojistný podvod apod. Odpovědi a – trestné činy pro životu a zdraví, f – trestné činy hospodářské, g – trestné činy obecně nebezpečné byly téměř vyrovnané. Možnost a) zaškrtnulo 15 odsouzených a pod touto odpovědí se skrývají tyto trestné činy: vražda, zabití, usmrcení z nedbalosti, těžké ublížení na zdraví, ublížení na zdraví, mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, neposkytnutí pomoci, šíření nakažlivé lidské nemoci, rvačka apod. Odpověď f – TČ hospodářské (padělání a pozměnění peněz, neoprávněné podnikání, porušení autorského práva apod.) zakroužkovalo 14 odsouzených. Kvůli trestným činům obecně nebezpečným (ohrožení pod vlivem návykové látky, nedovolené ozbrojování, nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, apod.) bylo odsouzeno 13 odsouzených. Odpovědi b), c), d), i) a k), nedosáhly hodnoty přes 10 respondentů. Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (obchodování s lidmi, zbavení osobní svobody, omezování osobní svobody, vydírání, apod.) označilo 7 odsouzených. Dva respondenti byli odsouzení kvůli trestným činům proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, což je např.: znásilnění, zneužití, šíření pornografie, atd. Další čtyři respondenti uvedli, že byli odsouzení kvůli trestným činům proti rodině a dětem (dvojí manželství, zanedbávání povinné výživy, týrání svěřené osoby, ohrožování výchovy dítěte, atp.). Šest mužů uvedlo, že ve věznici jsou kvůli TČ proti pořádku a ve věcech veřejných – násilí proti orgánu veřejné moci, násilí proti úřední osobě, zneužití pravomoci úřední osoby, přijetí úplatku apod. Dva odsouzení označili odpověď k), což jsou TČ proti branné povinnosti – maření způsobilosti k službě, nenastoupení služby v ozbrojených silách, neplnění odvodní povinnosti.

Ostatní trestné činy zvolilo 0 respondentů a je tu řeč o: TČ proti životnímu prostředí (§§ 293 - 308), TČ proti ČR, cizímu státu a mezinárodní organizaci (§§ 309 - 22), TČ vojenské (§§ 375 - 399) a TČ proti lidskosti, proti míru a válečné TČ (§§ 400 - 418).

Uvedené zjištění koreluje s grafem č. 1 Trestná činnost v roce 2015, kde taktéž dominovaly majetkové činy, krádeže prosté, krádeže vloupáním, hospodářské činy a násilné trestné činy.

Graf 4: Kvůli kterým TČ jste byl odsouzen k VTOS?

Graf 5: Jaké máte dosažené vzdělání?

4. Otázka: Jaké máte dokončené vzdělání?

Tato otázka je velmi důležitá, kvůli třetí hypotéze, která říká že, odsouzení s vyšším dosaženým vzděláním mají mnohem větší šanci na resocializaci než odsouzení se vzděláním základním.

S ohledem na skutečnost, jak odsouzení odpovídali, bude tato hypotéza snadno potvrzena, tedy alespoň z hlediska vzdělání. Celkem 12 odsouzených nemá dokončené základní vzdělání, tedy vyšli z nižšího

ročníku než z 9. a 37 respondentů má vzdělání pouze základní, což je tedy celkem 49 odsouzených s nižším vzděláním. 51 Mužů má vzdělání vyšší, z toho 36 odsouzených má středoškolské vzdělání s výučním listem, 9 jich má středoškolské s maturitou, 2 respondenti mají vyšší odbornou školu a 4 muži mají vysokou školu. Již z daného zjištění je zjevné, že míra socializace se projevuje u osob s vyšším vzděláním daleko průkazněji. Samotný fakt, že pouze 4 osoby ve VTOS má vysokoškolské vzdělání svědčí o potvrzení faktu, že inteligentnější jedinci mají daleko menší sklony k páčání TČ. A to ať již s ohledem na jejich daleko snazší možnost získání zaměstnání, tak i sociálního státu.

Graf 6: Jaký je Váš rodinný stav?

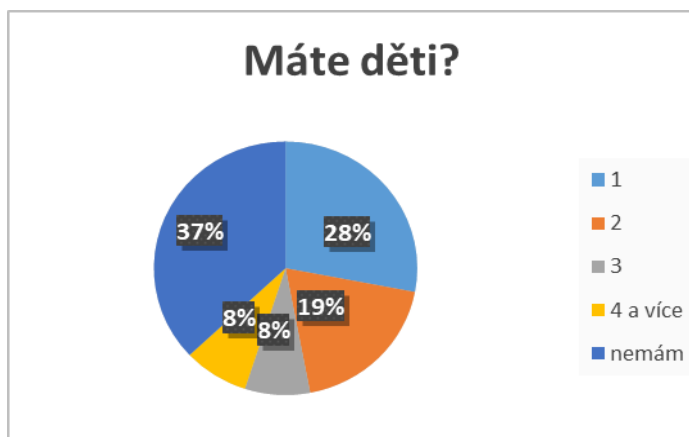

5. Otázka: Jaký je Váš rodinný stav?

Další otázka vhodná k zodpovězení hypotézy, tentokrát o extramurálních vazbách. Více než polovina mužů je bez partnera/ky, 45 mužů

je svobodných, 12 je rozvedených a doposud nikoho nemají. 30 respondentů uvedlo, že jsou svobodní, ale mají partnera/ku. 10 odsouzených je rozvedených, ale mají nyní přítele/kyni. 3 respondenti uvedli, že jsou vdovci. Bohužel odpověď byla nevhodně formulována a není jasné, jestli dotyčný někoho má anebo žije sám, ale s ohledem na malý počet těchto respondentů, je otázka vyhodnotitelná. Ani jeden z respondentů není ženatý.

Graf 7: Máte děti?

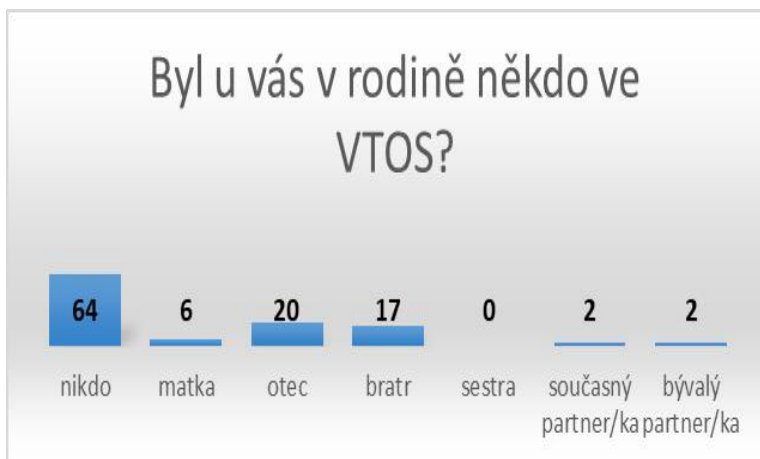

6. Otázka: Máte děti?

Otázka č. 6, opět velmi užitečná k posouzení vedlejší výzkumné otázky č. 1. Nejvíce odsouzených, 37 %, označilo, že nemají děti. 28 % odsouzených má jedno dítě. 19 % respondentů má 2 děti. Na stejné přičce s 8 % byly

respondenti, kteří označili, že mají 3 nebo 4 a více dětí. Z uvedených odpovědí je zřejmé, že téměř 40 % nemá rodinné vazby (myšleno bezprostřední prostředí své vlastní rodiny) a nejsou tak vázáni povinnostmi péči o potomstvo, jako je tomu u zbytku dotazovaných.

Graf 8: Byl u Vás v rodině někdo ve VTOS?

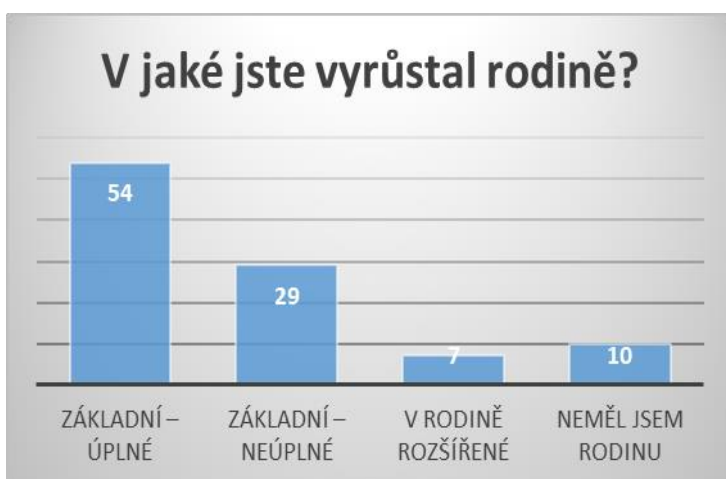

7. Otázka: Byl u Vás v rodině někdo ve VTOS?

Sedmá otázka zjišťovala, zda někdo z rodinných příslušníků respondentů byl také umístěn do výkonu trestu odnětí svobody. Respondenti mohli

vybrat více odpovědí. Nejčastější kombinace byla otec a bratr, kdy takto odpověděli 4 respondenti. 64 respondentů uvedlo, že z jejich rodiny nebyl nikdo ve VTOS. 20 mužů uvedlo, že jejich otec byl ve výkonu trestu odnětí svobody. 17 respondentů uvedlo, že ve VTOS byl nebo je jejich bratr. Matku označilo 6 odsouzených. Se stejným počtem byli označené možnosti současný/á a bývalý/á partner/ka. Žádný z odsouzených neuvedl, že by ve VTOS byla jeho sestra. 47 osob se již nějakým způsobem s VTOS setkalo.

Graf 9: V jaké jste vyrůstal rodině?

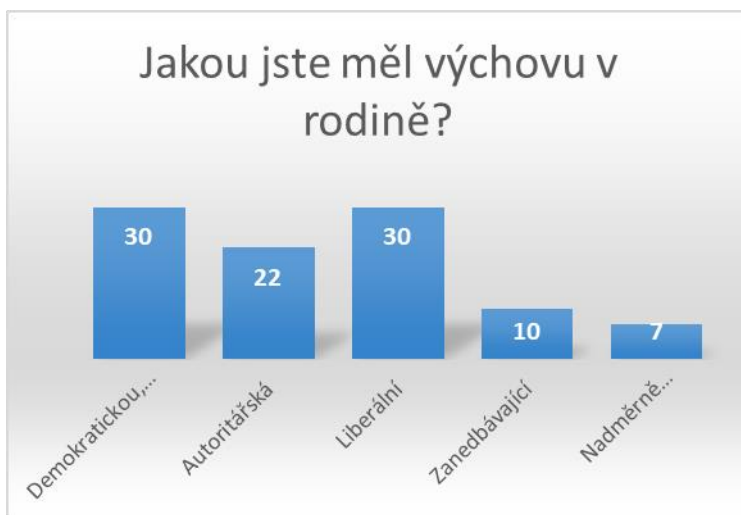
8. Otázka: V jaké jste vyrůstal rodině?

To v jaké rodině jedinec vyrůstal, se zdálo být důležitým ukazatelem. Nicméně vyhodnocení samotné otázky není příliš relevantní, jelikož se předpokládá, že jedinci z neúplné rodiny mají mnohem

větší pravděpodobnost, že se dostanou do VTOS. 54 odsouzených vyrůstalo v základní, úplné rodině. 29 respondentů vyrůstalo v základní, neúplné rodině. 10 odsouzených vyrůstalo v náhradní péči, ať už v dětském domově nebo pěstounské péči apod. 7 mužů

vyrůstalo v rodině rozšířené. Pravdou ovšem je, že nejenom rodinné zázemí, ale především fungující rodina je správným a porovnatelným ukazatelem. Tedy podstatné jsou odpovědi uvedené k otázce č. 9.

Graf 10: jakou jste měl výchovu v rodině?

9. Otázka: Jakou jste měl výchovu v rodině?

Na 9. otázku odpovědělo 99 respondentů. Vyrovnané odpovědi měly možnosti a – demokratickou, harmonickou (30 resp.) a c – liberální (30 resp.). 22 odsouzených mělo autoritářskou výchovu. 10 mužů mělo zanedbávající

výchovu a 7 respondentů mělo nadměrně ochrannou výchovu. Z této otázky nám vyplývá, že pouze 30 odsouzených mělo výchovu demokratickou, harmonickou. Oproti tomu, nevyhovující styl výchovy mělo 69 respondentů, což už je docela zajímavý ukazatel. Zde se skutečně objektivně projevila míra relevantnosti otázky č. 8. Skutečně podstatné je především, zda dotyční vyrůstali v harmonické a fungující rodině.

Graf 11. Kde jste vyrůstal?

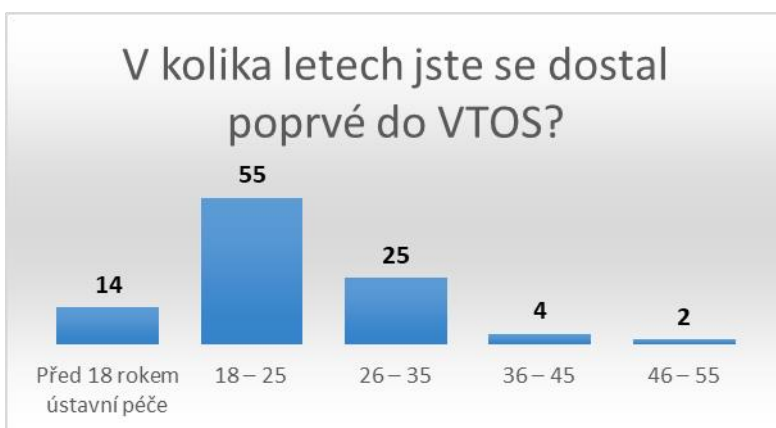
10. Otázka: Kde jste vyrůstal?

Odpovědi v této otázce jsou překvapivé. Předpokládalo by se, že mnohem více odsouzených bude vyrůstat ve velkoměstě. Ale na druhou stranu se potvrdilo, že na malé

vesnici (10 resp.) a vesnici (13 resp.) vyrůstalo jen pár odsouzených. Oproti tomu v nějakém městě, ať už malém, či velkém, vyrůstalo celkem 81 odsouzených. Možnost více odpovědí využili 4 respondenti, většinou se jednalo o vesnici a malé město, v jednom případě byly zvolené odpovědi město a velkoměsto. Většina odsouzených, 38, žilo

v malém městě. 27 respondentů zvolilo, že vyrůstali ve městě (30 000 – 100 000 obyvatel). 16 respondentů žilo ve velkoměstě. Je tedy zjevné, že uzavřenější komunita malé obce působí jako vhodná prevence. Je známo, že anonymita města podporuje vznik a rozvoj patogenních jevů ve společnosti.

Graf 12: V kolika letech jste se dostal poprvé do VTOS?

11. Otázka: V kolika letech jste se dostal poprvé do VTOS?

V jedenácté otázce se dotazovalo, kdy se respondenti poprvé ocitli ve výkonu trestu odnětí svobody. Na tuto otázku odpověděli všichni

respondenti. Nadpoloviční většina odpověděla, že se poprvé do VTOS dostala ve věku mezi 18 – 25 rokem života. Na druhé příčce se umístil věk 26 – 35 let, kdy takto odpovědělo 25 respondentů. 14 respondentů uvedlo, že jim byla nařízena ústavní léčba ještě před 18 rokem života. Ve věku 36 – 45 let se do VTOS poprvé dostali 4 odsouzení. Pouze dva odsouzení se dostali do VTOS až ve věku 46 – 55 let. Získané odpovědi koreluji s průměrným věkem, současně postihují otázku sociálních vazeb v rodině a jistou nevyzrálou v uvedeném věku a tím větší náklonost podlehnout patologickým jevům.

Graf 13: Udržujete kontakt s lidmi mimo věznici?

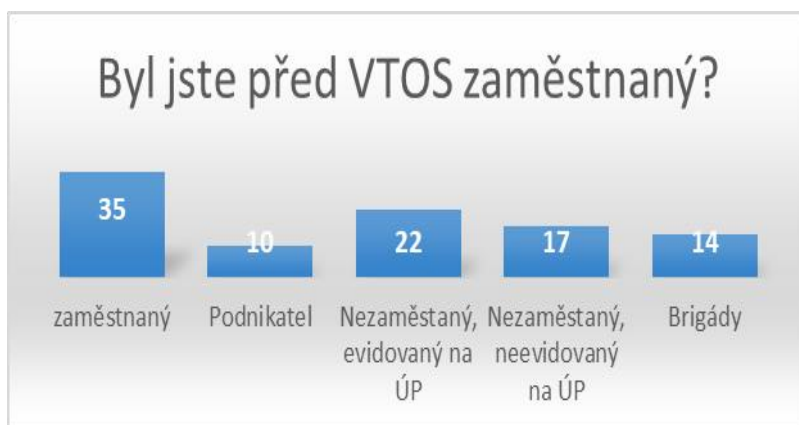

12. Otázka: Udržujete kontakt s lidmi mimo věznici?

Ve dvanácté otázce měli respondenti možnost zvolit více odpovědí. 29 % uvedlo, že udržuje kontakt s rodiči. V těsném závěsu, s 25 % byla současná rodina

respondenta. 25 % respondentů uvedlo, že kontakt udržují jinou formou, ať už písemnou nebo telefonickou. 15 % odsouzených neudržuje kontakt s nikým. 8 % odsouzených konstatovalo, že je navštěvuje přítel/kyně a další 3 % respondentů navštěvují významní přátelé. Nejčastější kombinace, kterou odsouzení volili (12 resp.), byla, že je navštěvují rodiče a rodina (manželka, děti). Je logické, že největší procento potvrdilo, že vazby s rodinou a jiné sociální kontakty jsou odsouzenými udržovány. Pravděpodobně skutečnost, že osoba blízká je VTOS, není již tabu, jako tomu bylo v dobách dřívější. Ovšem na druhou stranu 40 % odsouzených udržuje se svými blízkými vztah „na dálku“, anebo vůbec žádný.

Graf 14: Byl jste před VTOS zaměstnaný?

13. Otázka: Byl jste před VTOS zaměstnaný?

Dva respondenti se u této otázky zdrželi odpovědi, takže s možností jedné odpovědi zde máme pouze 98 odpovědí. 35 respondentů

bylo zaměstnaných, 10 odsouzených podnikalo. Nezaměstnaných, ale evidovaných na úřadu práce bylo 22 mužů a téměř nastejno s odlišností 5 odsouzených byla odpověď nezaměstnaný a neevidovaný na úřadu práce (17 resp.). Příjem z brigádnické činnosti mělo 14 odsouzených. Z této statistiky je zřejmé, že více jak polovina odsouzených nepracovala, nebo pouze nárázovitě. Pochopitelně i pravidelný pracovní režim vytváří správné sociální návyky. Předpokladem správného začlenění zpět do běžného života je právě možnost být zaměstnan. Právě programy zacházení by měly tuto vizi naplňovat. Pokud tomu tak v plné míře není, je to pravděpodobně způsobeno malou osvětou či nevhodně zvoleným programem a pochopitelně ve značné míře právě jedincem, ale PZ jsou ideální možností k osvojení si nových znalostí a dovedností.

Graf 15: Užíval jste někdy návykové látky?

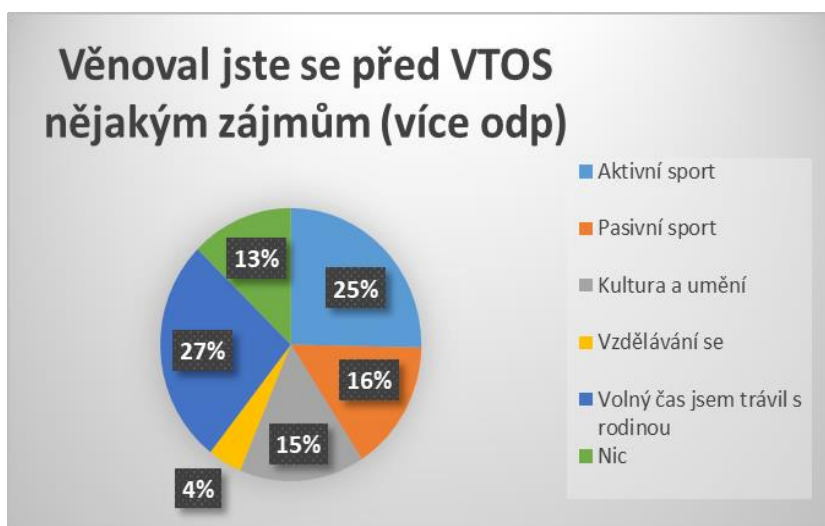

14. Otázka: Užíval jste někdy návykové látky?

Jak vyplývalo z odpovědí, měla být otázka položena více kontroverzně. Měl se objevit i dotaz, zda návykové látky začali užívat až ve VTOS, protože několik odsouzených (cca 6 resp.)

uvedlo do poznámky, že návykové látky začali užívat právě ve VTOS. 57 respondentů označilo, že návykové látky začali užívat ještě před prvním VTOS. Což pravděpodobně v mnoha případech vedlo právě i k odsouzení trestu odnětí svobody, protože se mnoho jedinců se závislostí uchyluje právě k trestným činům, většinou jsou to krádeže apod. 13 mužů označilo, že začali užívat návykové látky po propuštění z VTOS, z toho u 6 byla poznámka, že začali už během VTOS. 30 respondentů se vyjádřilo, že návykové látky nikdy neužívali. Poměrně vysoký počet jedinců náchylných ke zneužívání návykových látek, koreluje se snadnější ochotou spáchat trestný čin. Hranice sebekontroly se u těchto jedinců výrazně snižuje.

Graf 16: Věnoval jste se před VTOS nějakým zájmům?

15. Otázka: Věnoval jste se před VTOS nějakým zájmům?

Tato otázka směřovala ke zjištění volnočasových a zájmových aktivit odsouzených mužů před pobytem ve výkonu trestu odnětí svobody.

Procentuálně zde byly odpovědi velmi vyrovnané. Na první pozici se umístilo trávení volného času s rodinou (27 % resp.), pouze o 2 % méně bylo u aktivního sportu, povětšinou se objevovaly poznámky o zájmových aktivitách jako fotbal, posilovna, florbal

apod. Další skupinka, která si byla velmi blízká, zahrnovala tyto aktivity: pasivní sport (16 % resp.), kultura a umění (15 %) a pak odpověď, že respondent nic nedělal (13 %). Nejméně procent mělo vzdělávání se, tuto možnost označili 4 % respondentů. Tento výsledek byl očekávaný. Což koresponduje i s otázkou týkající se věku, ale hlavně vzdělání.

Graf 17: Máte nějaké kurzy, které doplňují Vaše vzdělání/kvalifikaci?

16. Otázka:

Máte nějaké kurzy, které doplňují Vaše vzdělání/kvalifikaci?

Na tuto otázku uvedlo 44 % respondentů, že nemají aktuálně žádný kurz, který by zvyšoval jejich kvalifikaci nebo vzdělání. 28 % mužů si

doplnilo vzdělání během VTOS, nejčastěji je to školní vzdělávací středisko – obor obráběč kovů (dále jen ŠVS kovo), kuchař/číšník a malíř/natěrač. 10 % respondentů uvedlo, že si zvýšili kvalifikaci během evidence na úřadu práce (kuchař/číšník, natěrač, řidičský průkaz). Dalších 18 % odsouzených si svou kvalifikaci zvýšilo, protože to vyžadovalo jejich zaměstnání (řidičský průkaz, počítačový kurz, vysokozdvihný vozík apod.). Je poněkud zarážející, že osoby ve VTOS nevyužijí možnosti prohlubování vzdělávání. Což koreluje velice pravděpodobně s jejich nižším věkem a neochotou prohlubovat si vzdělání, ač je toto systémem umožněno.

Graf 18: Pocítli jste, že by Vám zvýšení vzdělání/kvalifikace bylo ku prospěchu?

17. Otázka: Pocítli jste, že by Vám zvýšení vzdělání/kvalifikace bylo ku prospěchu?

Tato otázka navazuje na předchozí otázku a ptáme se odsouzených, zda jim ono zvýšení

kvalifikace/vzdělání bylo ku prospěchu. Nejvíce respondentů označilo možnost, že to byla ztráta času (24 resp.). 19 odsouzených uvedlo, že mělo lepší pracovní nabídky. Možnost „prozatím nemohu posoudit, vzdělání/kvalifikaci jsem si doplnil až během současného VTOS“ označilo celkem 16 respondentů. Patnáct respondentů uvedlo, že díky zvýšení kvalifikace/vzdělání měli vyšší finanční ohodnocení. Na tuto otázku odpovědělo pouze 74 odsouzených. Bohužel není zřejmé, jestli jsou odpovědi adekvátní, vzhledem k 16 otázce, kdy se vyjádřilo celkem 46 odsouzených, že si nijak nezvýšili kvalifikaci, tak by se u této otázky mělo zdržet rovněž 46 respondentů. U této otázky je zjevný nedostatek jejího zadání, respondenti měli být upozorněni, že na tuto otázku mají reagovat pouze ti, kteří zvolili kladnou odpověď v otázce č. 16.

Graf 19: Jak jste se stavěl programu zacházení během svého prvního VTOS?

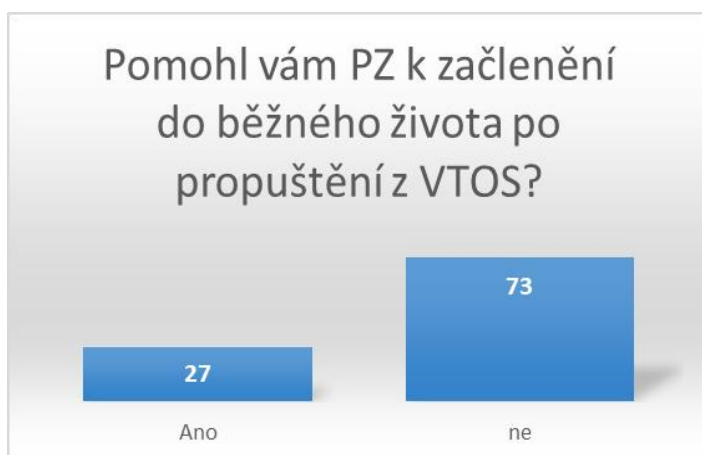

18. Otázka: Jak jste se stavěl k programu zacházení během svého prvního VTOS?

18. otázka směřovala k získání údajů, jak se odsouzený stavěl k programům zacházení během svého prvního VTOS. Na tuto otázku odpovědělo všech 100 respondentů. Nejvíce respondentů zvolilo, že programy zacházení přijímali

pozitivně, ať už proto, že na sobě chtěli zapracovat (34 resp.) nebo, že jim to pomáhalo se vypořádat se situací, že jsou ve VTOS (16 resp.). 25 odsouzených uvedlo, že se k PZ stavěli smíšeně, protože nevěděli, co od PZ mohou očekávat a k čemu jim to bude dobré. Negativně se k tomu postavilo 25 odsouzených, kdy 18 uvedlo, že PZ plnili, ale brali to jako nepříjemnou povinnost, aby měli klid a 7 odsouzených stanovený PZ odmítli stvrdit podpisem. Je zřejmé, že v rámci 1. VTOS měla většina respondentů zájem o účast na PZ, sice pouhých 34 osob to bralo jako výzvu, zbytek byl laxnější, ale lze konstatovat, že převažuje spíše pozitivní přístup.

Graf 20: Pomohl Vám PZ k začlenění do běžného života po propuštění z VTOS?

19. Otázka: Pomohl Vám PZ k začlenění do běžného života po propuštění z VTOS?

Otázka 19. byla formulována, jestli jim PZ pomohl ve znovu začlenění do běžného života po propuštění z VTOS a odsouzení měli na výběr ze dvou možností. 27 respondentů uvedlo, že to vliv

mělo, ale většina, 73 respondentů uvedla, že jim PZ nepomohl. Zde je zřejmé, že PZ mají jistě své opodstatnění, ale bylo by vhodné některé aktivity přehodnotit.

Graf 21: Jak se stavíte k PZ nyní?

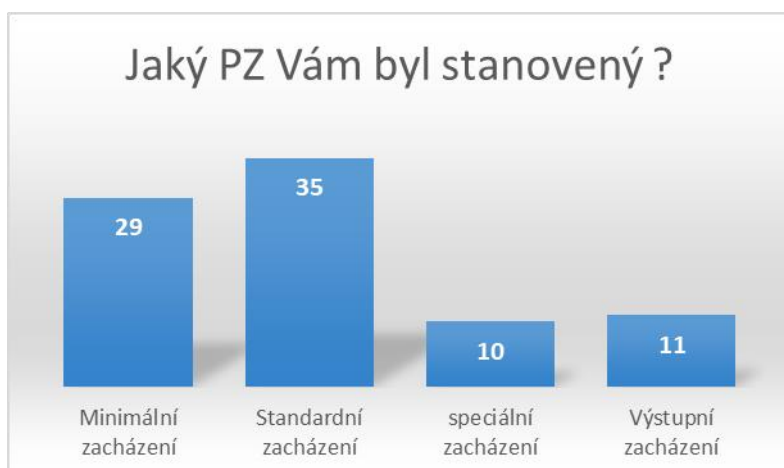
20. Otázka: Jak se stavíte k PZ nyní?

Ve 20. otázce šetření jsme se dotazovali, jak se k PZ staví odsouzení nyní. 36 respondentů uvedlo, že pozitivně, protože se chtějí

změnit, 7 uvedlo, že pozitivně, protože znají lidi, kterým to pomohlo.

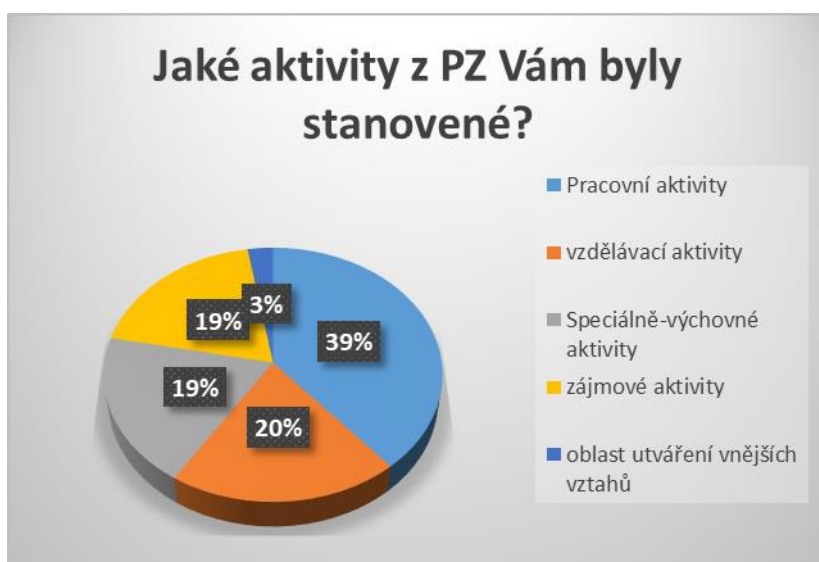
Smíšeně se nyní k této otázce postavilo 35 osob, kdy tvrdí, že se chtějí změnit, ale nevědí, jestli zrovna PZ jsou ta správná volba, jak dosáhnout změny. 8 respondentů si vybralo, odpověď, kde se zmiňují, že s PZ nemají dobrou zkušenost, protože jim to po propuštění z VTOS nepomohlo, a proto se k nim nyní stavějí negativně. Dalších 14 respondentů uvedlo, že i nadále si o PZ myslí, že jsou k ničemu.

Graf 22: Jaký PZ Vám byl stanovený?

odsouzeným se středními až vysokými riziky a klade důraz na aktivity pracovní a vzdělávací. 29 respondentů uvedlo, že mají stanovený program minimálního zacházení, který se stanoví těm odsouzeným, kteří mají nízká rizika hlavní důraz je kladen na aktivity pracovní a zájmové. 11 odsouzených má stanovený program výstupního zacházení, což je určeno odsouzeným, které je třeba připravit na život po propuštění z VTOS. 10 respondentům byl stanovený program speciálního zacházení, to znamená, že odsouzeným byly stanovená vysoká až velmi vysoká rizika. Hlavní důraz se v tomto programu klade na vzdělávací a speciálně výchovné aktivity.

Graf 23: Jaké aktivity z PZ Vám byly stanovené?

uvedlo, že jim byly stanovené aktivity vzdělávací. Zájmové aktivity a speciálně výchovné aktivity vykonává 19 % respondentů. Pouze 3 % odsouzeným byly stanovené aktivity z oblasti utváření vnějších vztahů. Níže je uvedena tabulka s podrobným rozpisem, které

21. Otázka: Jaký PZ Vám byl stanovený?

Dotaz na dotyčné zněl, jaký program zacházení byl respondentům stanovený? Nejvíce odsouzených (35) má stanovený standardní program zacházení, což je program, který se stanoví

22. Otázka: Jaké aktivity z PZ Vám byly stanovené?

Tato otázka směřovala ke zjištění, jaké aktivity jim byly stanovené. 39 % respondentů uvedlo, že jim byly stanovené pracovní aktivity. Dalších 20 % odsouzených

aktivity respondenti vykonávají. Do pracovních aktivit dle vyhlášky 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Stručný přehled je uveden v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Přehled aktivit a respondentů

Aktivita	Specifikace aktivity	Počet respondentů
Pracovní aktivity	zaměstnání	54
	práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice	16
	pracovní terapie	3
Vzdělávací aktivity	vzdělávání organizované či realizované SOÚ	21
	vzdělání vedené či kontrolované zaměstnanci OVT	13
	vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti ZŠ, SŠ, VOŠ nebo VŠ ČR	4
Speciálně-výchovné aktivity	oblast příčin a důsledků páchaní trestné činnosti	
	rizika kriminogenní potřeby	
	osobnost odsouzeného	
	změna postojů, myšlení a chování odsouzeného	
Zájmové aktivity		36
Oblast utváření vnějších vztahů		5

Graf 24: Jste s aktivitami spokojeni?

23. Otázka: Jste s aktivitami spokojeni?

Ve 23. otázce byl dotaz, zda jsou respondenti spokojeni s aktivitami. Téměř polovina, 45 respondentů uvedlo, že se jim líbí náplň aktivit i její vedení,

tedy odbornost jednání, srozumitelnost vychovatele/speciálního pedagoga apod. 27 respondentů uvedlo, že se jim aktivity, ani jejich vedení nelíbí. 15 mužů označilo, že se jim

líbí náplň aktivit, ale nelíbí se jim jejich vedení. Dalším 9 se nelíbí aktivita jako taková, ale líbí se jim její vedení, tedy jim vyhovuje přístup vychovatele apod.

Graf 25: Myslíte si, že ve Stráži pod Ralskem nabízejí takové aktivity, které Vám pomohou při začlenění do běžného života?

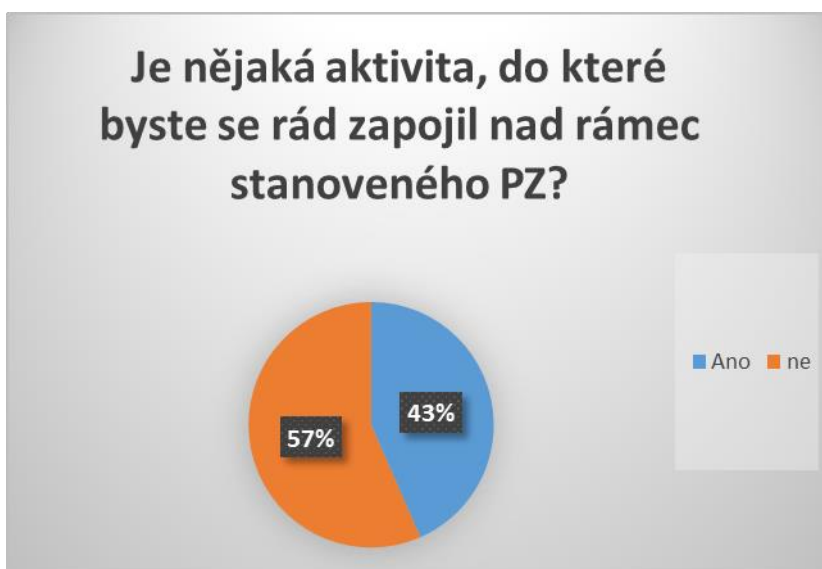

24. Otázka: Myslíte si, že ve Stráži pod Ralskem nabízejí takové aktivity, které Vám pomohou při začlenění do běžného života?

Ve 24. otázce bylo stěženi, co si odsouzení muži myslí o nabídce

aktivit ve věznici ve Stráži pod Ralskem. Nejvíce odsouzených, 39, tvrdí, že je tu široká nabídka aktivit a každý si může najít takovou činnost, díky které může přijít na jiné myšlenky. 31 respondentů uvádí, že by ocenili jiné aktivity. Zde měli odsouzení možnost vložit svůj komentář a tohoto prostoru využili, zmíněn zde byl LAXUS, což je organizace, která se specializuje na závislostní a rizikové chování. Jako další aktivity, které by jedinci ocenili, byly např.: posilovna nebo aktivity, které by respondenty více připravily na život mimo VTOS, bohužel blíže nespecifikováno. Na posledním místě se umístila odpověď, kdy 29 respondentů označilo, že si myslí, že aktivity jsou vyhovující, ale do některých aktivit je těžké se dostat, pokud nejsou stanovené v programu zacházení, a to většinou kvůli velkému zájmu, malé kapacitě apod.

Graf 26: Je nějaká aktivita, do které byste se rád zapojil nad rámec stanoveného PZ?

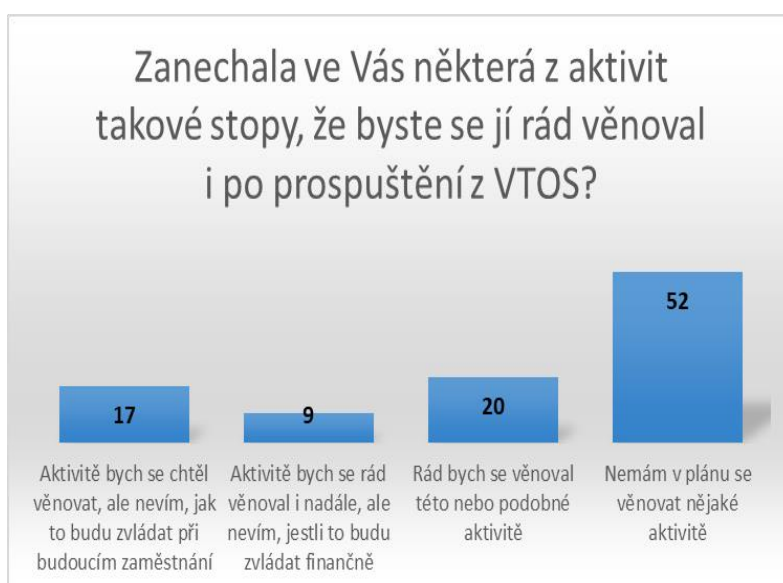

25. Otázka Je nějaká aktivita, do které byste se rád zapojil nad rámec stanoveného PZ?

Jednoduchá otázka, opět s možností vložit svou vlastní poznámku, která se dotazovala, zda je aktivita, do které by se

odsouzení rádi zapojili, nad rámec stanoveného PZ. 57 % respondentů uvedlo, že by se rádo zapojilo nad rámec. Většinou se zde objevovaly aktivity jako: 3Z (Zastav se, zamysli se a změň se), jazyky, Laxus, hudební kroužek, možnost udělat si řidičský průkaz apod. 43 % odsouzených uvedlo, že by se do žádné aktivity nad rámec stanoveného PZ zapojit nechtělo. Je tedy evidentní, že PZ by měly projít jistou revizí.

Graf 27: Zanechala ve Vás některá z aktivit takové stopy, že byste se jí rádi věnovali i po propuštění z VTOS?

26. Otázka: Zanechala ve Vás některá z aktivit takové stopy, že byste se jí rádi věnovali i po propuštění z VTOS?

Nadpoloviční většina (52) odsouzených uvedla, že nemá v plánu se aktivitám věnovat i po propuštění z VTOS. 20 respondentů

uvedlo, že by se rádi věnovali této nebo alespoň podobné aktivitě. 17 odsouzených by se aktivitě rádo věnovalo, ale neví, jak to budou zvládat při budoucím zaměstnání. 9

respondentů by se aktivitě rádo věnovalo, ale znepokojuje je finanční situace a neví, jestli si to budou moci dovolit.

Graf 28: Pozorujete u sebe nějaké změny?

27. Otázka: Pozorujete u sebe nějaké změny?

Ve 27 otázce jsme se respondentů dotazovali, zda u sebe pozorují změny. 38 % odsouzených pozoruje změnu myšlení a postojů. 25 % mužů pozoruje větší míru sebekontroly. 20 % respondentů u sebe nepozoruje žádné změny.

17 % odsouzených se naučilo lépe zvládat a organizovat svůj volný čas.

8.8 Potvrzení/vyvrácení hypotéz

Následující kapitola se bude zabývat potvrzením, či vyvrácením určených hypotéz.

8.8.1 První hypotéza

Na úspěšnou resocializaci mají větší šanci odsouzení, kteří mají kvalitní extramurální vazby, než odsouzení bez kvalitních extramurálních vazeb² (vazby mimo věznic).

„Větší šanci na resocializaci mají odsouzení s kvalitními extramurálními vazbami (Netík, Netíková, Hájek 1997, s. 110)“.

K vyhodnocení hypotézy byly využity tyto otázky:

- 2. Kolikrát jste byl ve VTOS?
- 7. Byl u vás v rodině někdo ve VTOS?
- 8. V jaké jste vyrůstal rodině?
- 9. Jakou jste měl výchovu v rodině?
- 11. V kolika letech jste se dostal poprvé do VTOS?
- 12. Udržujete kontakt s lidmi mimo věznic?

Při posuzování míry závislosti byl použit Pearsonův korelační koeficient.

² Kvalitní extramurální vazbou se rozumí kvalitní rodinné zázemí (stálý partner, děti, o které pečujeme, pocit bezpečného zázemí, plnění funkcí rodiny – ekonomická, biologická, emocionální, socializační), povolání (definován v § 5 písmeno f) zákona o zaměstnanosti, který říká, že se jedná o standardizovaný souhrn pracovních činností podle jejich obvyklého seskupení na trhu práce, jejichž výkon předpokládá určitou odbornou a další způsobilost.).

Počet VTOS a kontakt s rodinou

Většina respondentů uvedla, že je ve výkonu odnětí svobody podruhé tj. cca 47 %, následovali odsouzení ve VTOS 5 x a více to bylo cca 23 %, necelých 15 % bylo ve VTOS 4 x a poslední skupina s cca 12 % ve VTOS 3x. Následně byl tento ukazatel vztažen k otázce udržování kontaktu s rodinou. K vyhodnocení vazeb byl využit korelační koeficient, kdy souvislost s počtem VTOS u odsouzeného a jeho vazby na rodinu byly prokázány jako silné, tj. korelační koeficient dosahoval hodnoty 0,969 tzn. velmi silná korelace. Bylo tedy prokázáno, že čím častěji odsouzený vykonával VTOS, tím méně dochází ke styku s rodinou. Tato vazba byla potvrzena i procentuálním výpočtem.

Tabulka 2: Styk s rodinou

Kontakt s rodinou	ano
2x VTOS	69 %
3x VTOS	58 %
4x VTOS	40 %
5x a více VTOS	35 %

Počet VTOS a výchova v rodině

Vyhodnocení otázky týkající se výchovy resp. „Jakou jste měl výchovu v rodině?“. Opětovně bylo použito korelačního koeficientu, kdy byla zjištěna vysoká míra závislosti a to 0,998 tzn. velmi silná korelace mezi nevyhovující výchovou a výkonem trestu odnětí svobody. Toto lze opětovně deklarovat i procentuálním zhodnocením. V daném případě platí téměř procentuální shoda u všech skupin respondentů. Vliv výchovy nevyhovující udávalo v průměru 71 % dotazovaných. Ovšem neprojevila se vazba mezi výchovou a počtem VTOS.

Tabulka 3: Typ výchovy

Jakou jste měl výchovu v rodině?	Demokratickou, harmonickou	Nevyhovující
2 x VTOS	31,2 %	68,8 %
3 x VTOS	25 %	75 %
4 x VTOS	33,3 %	66,7 %
5 x a více VTOS	26 %	74 %

Počet VTOS a typ rodiny

Zhodnocení otázky v jakém typu rodiny jste vyrůstal, pouze dokresluje základní hypotézu. Není až tak podstatné, z jaké rodiny dotyční pocházejí, ale spíše styl výchovy a to, zda rodinu vůbec má či nemá. Uvedená otázka nebyla správně formulována a nemá relevantní vypovídající hodnotu.

Tabulka 4: Typ rodiny

V jaké rodině jste vyrůstal?	základní úplné	Základní neúplné	Rodina rozšířená	Neměl rodinu
2x VTOS	52 %	29,2 %	12,5 %	6,3 %
3x VTOS	66,7 %	33,3 %	0 %	0 %
4x VTOS	46,7 %	40 %	0 %	13,3 %
5x a více VTOS	52,2 %	21,7 %	4,4 %	21,7 %

Počet VTOS a 1. nástup do VTOS

Vyhodnocení otázky „V kolika letech jste poprvé nastoupil do VTOS?“. Pro hodnocení bylo zvoleno procentuální vyčíslení, kdy největší podíl prvního nástupu do VTOS byl mezi 18. a 25. rokem, což je jednoznačně nejcitlivější období dospívání, následoval VTOS mezi 26. a 35 rokem. Ovšem jako velice zajímavý se jeví vztah mezi VTOS a ústavní péčí u osob odsouzených 4 x a více. Zde se skutečně projevila velmi silná vazba ve spojení s následnou recidivitou.

Tabulka 5: V kolika letech první VTOS

V kolika letech poprvé do VTOS	Ústavní péče (před 18. rokem)	18-25	26-35	36-45	46-55	56 a více
2x VTOS	8,3 %	58,3 %	22,9 %	6,3 %	4,2 %	0 %
3x VTOS	8,3 %	75 %	16,7 %	0 %	0 %	0 %
4x VTOS	26,7 %	53,3 %	20 %	0 %	0 %	0 %
5 x a více VTOS	21,7 %	34,8 %	39,1 %	4,4 %	0 %	0 %

Počet VTOS a VTOS v rodině

Poslední otázka vztahující se k vyhodnocení první hypotézy se týkala dotazu, zda někdo z rodiny odsouzeného taktéž vykonával VTOS. Zde se jednoznačná závislost neprokázala, je ale zřejmé, že vliv do jisté míry byl prokázán. Daleko zajímavější je ale zjištění, že 37 osob uvedlo, že VTOS v rodině nastoupil otec nebo bratr.

Tabulka 6: VTOS v rodině

Byl u Vás v rodině někdo ve VTOS?	ano	ne
2x VTOS	35,4 %	64,6 %
3x VTOS	25 %	75 %
4x VTOS	46,7 %	53,3 %
5x a více VTOS	34,8 %	65,2 %

Zhodnocení hypotézy

První hypotéza týkající se vazeb na rodinu byla potvrzena. Jednoznačně vyplynulo, že vazby na rodinu udržují především jedinci 2 x ve VTOS a následně vazby spíše polevují. Taktéž vztah mezi výchovou a VTOS byl jednoznačně prokázán, co nebylo prokázáno, jestli tyto vazby souvisí i s recidivitou. Slabší průkaznost byla u typu rodiny, kde se hypotéza nepotvrdila, ale tato skutečnost vyplynula již ze zpracování dotazníků. Ovšem potvrdila se skutečnost, že osoby, které byly v ústavní péči, jsou daleko náchylnější k opakování nevhodného chování respektive k páčání trestných činů. Vztah mezi tím, zda

někdo z rodiny byl ve VTOS na páchání trestné činnosti resp. četnost VTOS se nepotvrdil. Ovšem je třeba říci, že tato vazba nemohla být dostatečně objasněna, jelikož by se adekvátněji hodnotila například ve vztahu k běžné populaci.

8.8.2 Druhá hypotéza

Odsouzení, kteří se aktivně zapojují do programů zacházení, se dokáží mnohem lépe přizpůsobit občansky bezúhonnému životu ve společnosti, než odsouzení, kteří se k programům zacházení stavějí negativně.

„Odsouzení se díky programům zacházení dokáží připravit na život, především naučit se pracovním návykům (Kýr, 1998, s. 34)“.

K vyhodnocení této hypotézy byly využity odpovědi z 18. a 20. otázky, tedy ty, které se dotazují na jejich přístup k PZ. Otázka 18. se zabývá vztahem k PZ během prvního VTOS, jednak bude toto zjištění zajímavé, ale především bude zřejmé, jak se změnil přístup k PZ postupem času, který strávili odsouzení ve VTOS.

Vhodné by zde pravděpodobně bylo zmínit i otázku č. 19, tedy jestli jim PZ pomohl v začlenění do běžného života po prvním VTOS a pozorovat změnu postojů. U otázky č. 19 uvedlo 73 odsouzených, že jim PZ nepomohl, 27 jich uvedlo, že ano. Bylo by při nejmenším zajímavé, posoudit i vztah mezi přístupem v 1. VTOS a následně vztah k PZ během recidivy.

Počet VTOS a přijetí PZ během 1. VTOS

V první fázi bude zhodnoceno přijetí programů zacházení během 1. výkonu trestu odnětí svobody. Pracovat se bude s otázkou: „Kolikrát jste byl ve VTOS?“, jejíž odpovědi jsou uvedené v tabulce (2x, 3x, apod.) a s otázkou: „Jak jste se stavěl programu zacházení během svého prvního VTOS?“, jejíž odpovědi jsou tyto:

- a. Pozitivně, chtěl jsem se změnit a zapracovat na sobě;
- b. pozitivně, pomáhalo mi to vypořádat se s nastalou situací, že jsem ve VTOS;
- c. smíšeně, nevěděl jsem, k čemu mi PZ bude dobrý;

- d. negativně, PZ jsem plnil, ale bral jsem to jako nepříjemnou povinnost, abych měl klid;
- e. Negativně, PZ jsem odmítl.

Tabulka 7: Přijetí PZ při 1. VTOS

Kolikrát jste byl ve VTOS	Počet respondentů	a +	b+	c+/-	d-	e-
2x	48	18	6	14	9	1
3x	12	5	1	1	4	1
4x	15	7	1	5	1	1
5x a více	23	5	8	4	3	2

Odpovědi jsou zkráceny na pozitivně, smíšeně a negativně tak, aby se s výsledky lépe pracovalo.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS podruhé: 51 % respondentů uvedlo, že PZ přijímalo pozitivně, 29 % smíšeně a 21 % odsouzených mělo negativní přístup.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS potřetí: 50 % odsouzených přijímalo PZ pozitivně, 8 % mělo smíšené pocity a 42 % odsouzených se stavělo k PZ negativně.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS počtvrté: 53 % odsouzených se k PZ stavělo pozitivně, 33% mělo smíšené pocity a 14% negativní přístup.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS popáté a více: je zajímavé, že v tomto případě mělo pozitivní přístup 59 % odsouzených, což je z výše uvedených kategorií nejvíce. 18 % odsouzených mělo smíšené pocity a 23 % mělo negativní přístup.

Počet VTOS a pomoc PZ

Dále je třeba zhodnotit, jestli si jedinci myslí, že jim PZ pomohl k začlenění do běžného života. Pro uvedené tvrzení byla v tabulkové podobě zpracována otázka č. 2 –

„Kolikrát jste byl ve VTOS?“, 18 – „Jak jste se stavěl k PZ během svého prvního VTOS?“, 19 – „Pomohl Vám PZ k začlenění do běžného života?“ a v neposlední řadě mě zajímala otázka 20 – „Jak se k PZ stavíte nyní?“.

Respondenti byli rozděleni do dvou kategorií, tedy těm co pomohly (1. kategorie) a těm co PZ nepomohly (2. kategorie).

V první kategorii odpovídali téměř všichni respondenti pozitivně. Nic se nezměnilo ani po tom, kdy se znovu začleněním do společnosti neuspěli. Pouze jeden respondent zde odpověděl, že má v současnosti smíšené pocity, kdežto během prvního VTOS měl pozitivní přístup.

Ve druhé kategorii už byly odpovědi zajímavější. Výsledky zde byly velmi nejednoznačné. Již na první pohled bylo zřejmé, že většinou respondenti odpovídali stejně jak v otázce 18, tak v otázce 20. Jen málo odsouzených svou odpověď pozměnilo. Možná nebylo vhodně zvolené pořadí otázek a odsouzení, tak nad svými pocity vůbec nepřemýšleli.

Počet VTOS a přijetí PZ při recidivě

Tabulka 8: Přijetí PZ při recidivě

Kolikrát jste byl ve VTOS	počet respondentů	a +	b+	c+/-	d-	e-
2x	48	20	3	18	1	6
3x	12	4	0	2	4	2
4x	15	5	2	5	2	1
5x a více	23	7	2	9	1	4

V dalším kroku jsme si analyzovali 2. otázku, tedy pokolikáté jsou respondenti ve VTOS a 20. otázku, jak se k PZ staví respondenti nyní.

V tabulce jsou uvedené možnosti od a do e z otázky č. 20.:

- a. Pozitivně, chci se změnit;
- b. pozitivně, znám lidi kterým to pomohlo;
- c. smíšeně, chci se změnit, ale nevím, jestli mi tohle pomůže;
- d. negativně, mám s PZ špatné zkušenosti. Po propuštění z VTOS mi to

nepomohlo;

- e. negativně, i nadále si myslím, že jsou k ničemu.

I zde budou odpovědi zkráceny na pozitivní reakce, smíšené a negativní.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS podruhé: 50% odsouzených přistupuje k PZ pozitivně, 37% neví jak se PZ stavět a 15% odsouzených přistupuje k PZ negativně.

Výsledky jsou velmi podobné jako v první skupině, ale lze polemizovat, že se jedná o recidivisty, kteří jsou ve VTOS teprve podruhé a jedinci to mohou brát jako svůj neúspěch a nemusejí a priori vinit systém.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS potřetí: 33% odsouzených přistupuje k PZ pozitivně, 17% má smíšené pocity a 50% se staví k PZ negativně. Zde už je rozdíl poměrně značný, u těchto respondentů je předpoklad, že jim PZ nedávají příliš smysl, protože v tomto směru selhal systém již dvakrát. Samozřejmě je toto téma diskutabilní, protože se jednalo o anonymní výběr dat a nebyla možnost prostudování profilů jednotlivých odsouzených.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS počtvrté: 47 % odsouzených přistupuje k PZ pozitivně, 33 % má smíšené pocity a 20 % negativní přístup. U recidivistů, kteří jsou ve VTOS po čtvrté zůstávají výsledky relativně stejné, lze tedy tvrdit, že se vyvrací první tvrzení.

Respondenti, kteří jsou ve VTOS popáté a více: 40 % odsouzených má pozitivní přístup, 39 % má smíšené pocity a 21 % respondentů se k PZ staví negativně.

Chybou bylo, že v dotazníku nebyla uvedena otázka typu, co se stalo, že se ocitli opět ve VTOS. Ale na druhou stranu měli respondenti možnost, vložit svůj komentář čehož, mnozí využili. Dost často se objevovaly názory, kdy bylo řečeno, že programy zacházení jsou dobré jako nějaká rehabilitace a reedukace, ale v čem většina jedinců po propuštění z VTOS selhala, bylo, že nemohli sehnat zaměstnání a s tím souvisí nedostatek peněz, špatné bydlení, oblékání, špatná životospráva, utíkání od problémů např. k alkoholu, drogám, což může vést k opakování trestné činnosti.

8.8.3 Třetí hypotéza

Do programů zacházení se aktivněji zapojují a zároveň jej přijímají odsouzení s vyšším vzděláním než odsouzení, kteří mají pouze základní vzdělání, nebo ho nemají dokončené.

Programy zacházení přijímají pozitivněji odsouzení s vyšším dosaženým vzděláním než odsouzení, kteří mají pouze základní vzdělání, nebo jej nemají dokončené.

K vyhodnocení této hypotézy byla zpracována otázka, týkající se vzdělání, a dále byly zpracovány otázky, které se dotazovaly, jak se odsouzení staví k programům zacházení nyní a jak se stavěli k PZ během svého prvního výkonu trestu odnětí svobody. Níže je analyzováno podrobné zjištění.

Programy zacházení při 1. VTOS

V tabulce jsou odsouzení uspořádání do skupin dle vzdělání. Druhý faktor, který byl posuzován, jak odsouzení přijímají program zacházení, v tabulce jsou v horním řádku označené možnosti:

- f. Pozitivně, chtěl jsem se změnit a zapracovat na sobě;
- g. pozitivně, pomáhalo mi to vypořádat se s nastalou situací, že jsem ve VTOS;
- h. smíšeně, nevěděl jsem, k čemu mi PZ bude dobrý;
- i. negativně, PZ jsem plnil, ale bral jsem to jako nepříjemnou povinnost, abych měl klid;
- j. negativně, PZ jsem odmítl.

Lze tedy shrnout, že první dvě odpovědi, jsou klasifikovány jako kladné, možnost c) neutrální a poslední dvě možnosti (d, e) jako negativní přístup.

V první tabulce je zpracováno přijetí PZ během prvního VTOS. Pokud by byly analyzovány výsledky dle jednotlivého stupně dosaženého vzdělání, vypadalo by to takto:

Nedokončené vzdělání: 34 % respondentů mělo k PZ pozitivní přístup, 41 % odsouzených mělo smíšené pocity, protože nevěděli, k čemu PZ bude dobrý, 25 % mužů mělo přístup negativní.

Základní vzdělání: 43 % respondentů mělo pozitivní přístup, 32 % smíšené pocity a 25 % negativní přístup.

Středoškolské vzdělání, zakončené výučním listem: 45 % respondentů mělo pozitivní přístup, 31 % smíšené pocity a 24 % negativní přístup.

Středoškolské vzdělání zakončené maturitním vysvědčením: 74 % pozitivní přístup, 13 % smíšené pocity a pouze 13 % odsouzených mělo negativní přístup.

Vyšší odborná škola: 100 % odsouzených mělo smíšené pocity.

Vysoká škola: 25 % odsouzených mělo pozitivní přístup a 75 % smíšené pocity.

Z tohoto zpracování lze konstatovat, že odsouzení s vyšším vzděláním přijímají PZ lépe. Nejlépe PZ přijímají odsouzení se středoškolským vzděláním.

Současně lze uvedené skupiny rozdělit na odsouzené s nižším vzděláním (nedokončená ZŠ nebo pouze ZŠ) a odsouzené s dosaženým vyšším stupněm vzdělání (SŠ + výuční list, SŠ + maturita, VOŠ, VŠ), vypadalo by to takto:

Nižší dosažené vzdělání: 41 % respondentů se stavělo k PZ pozitivně, 35 % mělo smíšené pocity a 24% mělo negativní přístup

Vyšší dosažené vzdělání: 46 % respondentů přijímá PZ pozitivněji, 34 % mělo smíšené pocity a 20 % se k PZ stavělo negativně.

Lze tedy konstatovat, že hypotéza se potvrdila a odsouzení s vyšším vzděláním se k PZ stavěli během 1. VTOS pozitivněji.

Tabulka 9: Vztah vzdělání a PZ

Vzdělání	Počet respondentů	A (+)	B (+)	C (+/-)	D (-)	E (-)
Nedokončené základní	12	3	2	5	0	2
Základní	37	14	6	9	5	3
SŠ s výučním listem	36	13	4	7	11	1
SŠ s maturitou	9	3	3	1	1	1
VOŠ	2	0	1	1	0	0
VŠ	4	1	0	2	1	0

Programy zacházení v současné době

V tabulce jsou odsouzení uspořádání do skupin dle vzdělání. Druhý faktor, který byl posuzován, jak odsouzení přijímají program zacházení, v tabulce jsou v horním řádku označené možnosti:

- f. Pozitivně, chci se změnit;
- g. pozitivně, znám lidi kterým to pomohlo;
- h. smíšeně, chci se změnit, ale nevím, jestli mi tohle pomůže;
- i. negativně, mám s PZ špatné zkušenosti. Po propuštění z VTOS mi to nepomohlo;
- j. negativně, i nadále si myslím, že jsou k ničemu.

Lze tedy shrnout, že první dvě odpovědi, můžeme brát jako kladné, možnost c) neutrální a poslední dvě možnosti (d, e) jako negativní přístup.

Nyní bychom se podívali, jak se změnil přístup odsouzených od jejich prvního výkonu trestu odnětí svobody. Opět bychom si jednotlivé kategorie zpracovali postupně a pak bychom si respondenty rozdělili do dvou skupin.

Nedokončené základní vzdělání: 42 % odsouzených se k PZ staví pozitivně, 41 % odsouzených má smíšené pocity a pouze 17 % respondentů se staví k PZ negativně.

Základní vzdělání: 54 % odsouzených se nyní k PZ staví pozitivně, 24 % má smíšené pocity a 22 % respondentů má negativní přístup.

U obou těchto kategorií vzrostl počet respondentů u pozitivního přístupu, smíšené pocity zůstali u osob s nedokončeným ZŠ stejné, ale u osob se základním vzděláním zde smíšené pocity klesly o 8% procent. Odsouzených s negativním přístupem ubylo v obou případech.

Středoškolské vzdělání zakončené výučním listem: 47 % respondentů má pozitivní přístup, 19% smíšené pocity, ale 34% odsouzených má negativní přístup.

Středoškolské vzdělání zakončené maturitním vysvědčením: 67 % respondentů má pozitivní přístup, 11 % odsouzených má smíšené pocity, 22 % odsouzených má negativní přístup.

Vyšší odborné vzdělání: 50 % respondentů přistupuje k PZ nyní pozitivně a 50 % odsouzených přistupuje k PZ se smíšenými pocity.

Vysoká škola: 25 % odsouzených má pozitivní přístup, 50 % smíšené pocity a 25 % negativní přístup.

Nižší vzdělání: 51 % respondentů má pozitivní přístup, 29 % má smíšené pocity a 20 % odsouzených přistupuje k PZ negativně.

Vyšší vzdělání: 50 % respondentů má pozitivní přístup, 22 % má smíšené pocity a 28 % odsouzených má negativní přístup.

Z výše uvedených výsledků lze konstatovat, že v průběhu času, se názory a přístupy odsouzených k PZ změnilo a v tomto případě dochází k vyvrácení hypotézy, protože odsouzený s vyšším vzděláním přistupují k PZ negativněji, o 8 %.

Tabulka 10: Vztah vzdělání, opakovaný VOTS a PZ

Vzdělání	Počet respondentů	a	b	c	d	e
Nedokončené základní	12	2	2	5	2	1
Základní	37	13	3	12	4	5
SŠ s výučním listem	36	15	1	11	2	7
SŠ s maturitou	9	5	1	1	0	1
VOŠ	2	0	0	2	0	0
VŠ	4	1	0	3	0	0

9 Závěr

Bakalářská práce se zabývá procesem převýchovy, který aplikovaný v prostředí vězeňského systému vychází z programů zacházení. Uceleně soustřeďuje modely a metody práce s osobami odsouzenými za spáchaný trestný čin. Základními elementy tohoto procesu jsou aktivity pracovní, v kombinaci s aktivitami speciálně výchovnými, zájmovými, vzdělávacími a oblast utváření vnějších vztahů. Garantem programů zacházení je příslušný speciální pedagog, který tyto programy sestavuje a aktualizuje ve spolupráci s ostatními zaměstnanci věznice. Cílem je vyvolat u odsouzených osob žádoucí změny v jejich postojích a chování, zohledňovány jsou jejich možnosti, zájmy, dovednosti a pracovní zkušenosti. Programy zacházení určují formy a metody práce s odsouzeným zaměřené na dosažení výchovného cíle.

Praktická část práce je zaměřena na specifika věznice ve Stráži pod Ralskem a metody práce s odsouzenými v rámci programu zacházení. Nejdůležitější prioritou zařízení patří zaměstnávání odsouzených především v externích podmínkách a možnost prohlubování vzdělávání a zvyšování kvalifikace. Získání a prohlubování vzdělání umožňuje snadnější uplatnění propuštěných osob v běžném životě. Je totiž nesporné, že v dnešní době osoby se záznamem v trestním rejstříku jsou často nezaměstnatelní a diskriminovaní. Jedním ze základních požadavků reintegrace vězňů do společnosti a zabránění recidivy je zaměstnání vězňů během výkonu trestu odnětí svobody a po propuštění. Zaměstnávání odsouzených má ve věznici ve Stráži pod Ralskem dlouhou tradici a aplikuje se již od roku 1999. Důraz je kladen na zaměstnávání především v externích společnostech, mimo objekt věznice. Věznice Stráž pod Ralskem, v porovnání s ostatními věznicemi, vykazuje vysoké procento zaměstnanosti vězňů oscilující až kolem 80 % odsouzených. Osvojení si pracovních návyků a zajištění pravidelného příjmu umožňuje po propuštění nejen materiální zajištění, ale také sociální zajištění.

Práce zpracovává tři základní hypotézy. Hypotéza 1.: **Na úspěšnou resocializaci mají větší šanci odsouzení, kteří mají kvalitní extramurální vazby, než odsouzení bez kvalitních extramurálních vazeb (vazby mimo věznici).** „*Větší šanci na resocializaci mají odsouzení s kvalitními extramurálními vazbami (Netík 1997, s. 110).* „ První hypotéza týkající se vazeb na rodinu byla potvrzena. Jednoznačně vyplynulo, že vazby na rodinu udržují především jedinci 2 x ve VTOS a následně vazby spíše polevují. Taktéž vztah mezi výchovou a VTOS byl jednoznačně prokázán, co nebylo prokázáno, jestli tyto

vazby souvisí i s recidivitou. Slabší průkaznost byla u typu rodiny, kde se hypotéza nepotvrdila, ale tato skutečnost vyplynula již ze zpracování dotazníků. Ovšem potvrdila se skutečnost, že osoby, které byly v ústavní péči, jsou daleko náchylnější k opakování nevhodného chování respektive k páchání trestných činů. Vztah mezi tím, zda někdo z rodiny byl ve VTOS na páchání trestné činnosti resp. četnost VTOS se nepotvrdil. Ovšem je třeba říci, že tato vazba nemohla být dostatečně objasněna, jelikož by se adekvátněji hodnotila například ve vztahu k běžné populaci. Je nesporné, že kvalitní rodinné zázemí a udržování sociálních vazeb má pozitivní vliv na odsouzeného a tuto oblast je třeba posilovat.

Hypotéza 2.: **Odsouzení, kteří se aktivně zapojují do programů zacházení, se dokáží mnohem lépe přizpůsobit občansky bezúhonnému životu ve společnosti, než odsouzení, kteří programy zacházení absolvují pouze z donucení.** „*Odsouzení se díky programům zacházení dokáží připravit na život, především naučit se pracovními návykům (Kýr a kol. 1998, s. 34).*“ Většina respondentů se shodla, že programy zacházení v rámci 1. výkonu trestu odnětí svobody přijímalo spíše pozitivně, kdy hodnoty oscillovaly kolem 50 %.

Dále bylo hodnoceno, jestli si jedinci myslí, že jim PZ pomohl k začlenění do běžného života. Respondenti byli rozděleni do dvou kategorií, tedy těm co pomohly (1. kategorie) a těm co PZ nepomohly (2. kategorie). V první kategorii odpovídali téměř všichni respondenti pozitivně. Nic se nezměnilo ani po tom, kdy se znovu začleněním do společnosti neuspěli. V dalším kroku byla analyzována otázka, pokolikáté jsou respondenti ve VTOS a 20. otázku, jak se k PZ staví respondenti nyní. U respondentů, kteří jsou ve výkonu po druhé, byl výsledek podobný, jako při první otázce, pak už pozitivní přístup u vícero recidivujících poklesává až k 30 %. Chybou bylo, že v dotazníku nebyla uvedena otázka typu, co se stalo, že se ocitli opět ve VTOS. Ale na druhou stranu měli respondenti možnost, vložit svůj komentář čehož, mnozí využili. Dost často se objevovaly názory, kdy bylo řečeno, že programy zacházení jsou dobré jako nějaká rehabilitace a reedukace, ale v čem většina jedinců po propuštění z VTOS selhala, bylo, že nemohli sehnat zaměstnání a s tím souvisí nedostatek peněz, špatné bydlení, oblékání, špatná životospráva, utíkání od problémů např. k alkoholu, drogám, což může vést k opakování trestné činnosti.

Hypotéza 3.: **Do programů mnohem aktivněji zapojují a zároveň je přijímají odsouzení s vyšším vzděláním než odsouzení, kteří mají pouze základní vzdělání nebo výuční list.** Bylo hodnoceno přijetí programů zacházení při 1. VTOS, s velice

zajímavým zjištěním. U osob s nedokončeným, základním a středoškolským vzděláním projevílo kolem cca 40 % pozitivní přístup a podobně se vyjádřilo cca 40 %, že mají smíšené pocity. U osob se středoškolským vzděláním zakončeném maturitou, převažoval vyloženě pozitivní přístup a to v 74 %. Ovšem zajímavé bylo zjištění u osob s vyšším odborným vzděláním, kteří ve 100 % uvedlo, že mají z PZ smíšené pocity. Stejně tak osoby s vysokoškolským vzděláním. Přesto lze potvrdit, že odsouzení s vyšším vzděláním přijímají PZ lépe. Nejlépe PZ přijímají odsouzení se středoškolským vzděláním. Dále bylo zkoumáno, jak PZ odsouzení vnímají v současné době. Z výsledků lze konstatovat, že v průběhu času, se názory a přístupy odsouzených k PZ změnily a v tomto případě dochází k vyvrácení hypotézy, protože odsouzený s vyšším vzděláním přistupují k PZ negativněji, o 8 %.

S ohledem na výsledky šetření by bylo vhodné programy zacházení rozšířit respektive přizpůsobit potřebám odsouzených a to ve smyslu preventivních programů týkajících se například drogové problematiky. Mnoho respondentů uvedlo, že by se rádi zapojili do aktivity nad rámec stanoveného PZ. V současné době toto funguje tak, že si jedinec může požádat, že by rád navštěvoval aktivitu nad rámec stanoveného PZ, ale do aktivity se nemusí vůbec dostat kvůli velkému zájmu, malé kapacitě apod. Z tohoto důvodu by bylo vhodné zavést možnost si, krom stanovených aktivit, zvolit i další aktivity (např. 1. - 3 aktivity), a to čistě jen dle vlastního uvážení. Současně je pravdou, že do vybraných aktivit se jedinci musí dostat do 3 měsíců od podání požadavku. Což nás vede i k navýšení pracovníků apod. Pokud jedinec projeví sám od sebe zájem, je třeba toho využít a začít ho pomoci pozitivní motivace a možnosti zažití úspěchu vést k nápravě. Zcela jistě by celý systém fungoval daleko lépe, kdyby odborní pracovníci byli více motivováni, ať již prestiží jejich práce, tak různými bonusy a pochopitelně i finanční stránka hraje velkou roli. Současně pokud mají mít PZ efekt i po propuštění výkonu odnětí svobody, pak je velice důležitá i sekundární péče. Je faktem, že již existuje, ale v nedostatečné míře. Efektivita jejich působení by se zvýšila, kdyby po propuštění z VTOS, měl dotyčný možnost získat bydlení například ve formě programu chráněného bydlení. Který by mohl být veden jakožto „přechodný“ stav. V rámci této ochranné doby, by měla osoba k dispozici tým pracovníků, kteří by dostatečně a důsledně dbali na dodržování pravidel pro bydlení, jako je nemožnost požívání alkoholu a dalších návykových látek, možnost znovu si osvojit principy začlenění se do běžného života, hospodaření s financemi atp. Zcela jistě hraje velice důležitou roli i rodina, kdy právě vazby s rodinou se jeví ve VTOS

jedním z nejdůležitějších faktorů. Systém by měl v maximální možné míře naučit propuštěného jedince, jak se na svobodě opět začlenit do majoritní společnosti a to například různými podpůrnými aktivitami.

Bakalářská práce naplnila cíle, které byly stanoveny. Vyhodnotila platnost či slabá místa jednotlivých hypotéz a současně na základě zjištěných faktů navrhuje účinná opatření vedoucí k větší efektivitě práce s odsouzenými, ale také po jejich propuštění na svobodu.

10 Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje:

ARNOLDOVÁ, A. 2015. *Sociální péče 1. díl*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5147-4.

BAJCURA, L. 1999. *Práva vězně*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-555-6.

ČERNÍKOVÁ, V. a kol. 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Vydání 1. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK V. 2002. *Základy penologie pro policisty*. Vydání 1., Praha: Policejní akademie České republiky. ISBN 80-7251-104-1.

FARKOVÁ, M. 2008. *Vybrané kapitoly z psychologie*. Vydání 2., Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-86723-64-8.

FISCHER, S., ŠKODA, J. 2014. *Sociální patologie. Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Vydání 2., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5046-0.

HÁLA, J. 2006. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2. Doplněné vydání, České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s. ISBN 80-86708-30-6.

HÁLA, J., KRELL, W., MÖLLER, E. 2014. *Quo vadis poena*. Vydání 1., Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-779-8.

HELUS, Z. 2011. *Úvod do psychologie*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3037-0.

HOLÁ L. a kol. 2013. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4109-3.

KÝR, A., 1998. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. České vězeňství, roč. 6, č. 1, příloha 1. ISSN: 1213-9297.

MATOUŠKOVÁ, I. 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4580-0.

NAKONEČNÝ, M. 2003. *Úvod do psychologie*. Vydání 1., Praha: Academia. ISBN 80-200-0993-0.

NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S. 1997. *Psychologie v právu*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-177-6.

PAVLOVSKÝ, P. a kol. 2004. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Vydání 2., Praha: Grada Publishing, a. s. ISBN 80-247-0542-7.

RÝDLOVÁ, J. 2017. *Právní minirádce pro život*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-0179-5.

SOCHŮREK, J. 2007. *Kapitoly z penologie II. díl: Teorie a praxe zacházení s odsouzenými*. Vydání 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-204-3.

SPIRIT, M. 2014. *Úvod do studia práva*. Vydání 2., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5280-8.

TOMÁŠEK, J. 2010. *Úvod do kriminologie. Jak studovat zločin*. Vydání 1., Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2982-4.

VACÍNOVÁ, M., TRPIŠOVSKÁ, D., FARKOVÁ, M. *Psychologie*. Vydání 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha. ISBN 978-80-86723-47-1.

VÁGNEROVÁ, M. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.

Legislativa:

Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 41/2017, O specializovaných oddílech pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a s poruchami chování a specializovaných oddílech pro výkon trestu odnětí svobody ve vazebních věznicích a věznicích Vězeňské služby České republiky.

Nařízení generálního ředitele VS ČR 5/2016, O zaměstnancích a příslušnících Vězeňské služby České republiky zabezpečujících výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence.

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 110.

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 112.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58.

Internetové zdroje:

Česká justice. *Studie: V Česku chybí až pět věznic. Za nárůst vězňů může i nový trestní zákoník*. [online]. [vid. 2017-04-30]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2015/12/studie-v-cesku-chybi-az-pet-veznic-za-narust-veznu-muze-i-novy-trestni-zakonik/>

HOLÁ, A. 2009. *Programy zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody* [online]. [vid. 2017-12-13]. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/8263/hol%20a1_2009_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Masarykova univerzita. *Inovace SEBS a ASEBS* [online]. [vid. 2017-04-30]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/osobnost>

Policie ČR. *Kriminalita již několik let klesá a stoupá objasněnost trestných činů* [online]. [vid. 2017-12-12]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/kriminalita-jiz-nekolik-let-klesa-a-stoupa-objasnenost-trestnych-cinu.aspx>

Policie ČR. *Statistické přehledy kriminality za rok 2015* [online]. [vid. 2017-04-30]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2015.aspx>

Vězeňská služba ČR. *Věznice Stráž pod Ralskem* [online]. [cit. 2017-12-14]. Dostupné z: <http://vscr.cz/veznice-straz-pod-ralskem/>

Vězeňská služba ČR. *Věznice Stráž pod Ralskem* [online]. [cit. 2017-12-14]. Dostupné z: <http://vscr.cz/veznice-straz-pod-ralskem/o-nas/vykon-vezenstvi/specializovane-oddeleni/>

Vězeňská služba ČR. *Věznice Stráž pod Ralskem* [online]. [vid. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-straz-pod-ralskem-92/o-nas-1626/zakladni-informace-155/>

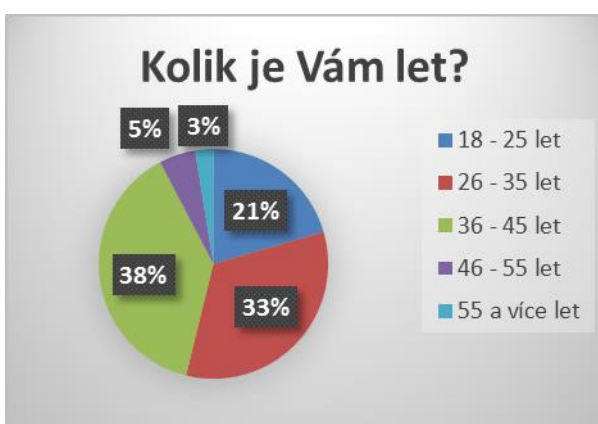
Vězeňská služba ČR. *Věznice Stráž pod Ralskem* [online]. [vid. 2017-04-29]. Dostupné z: <http://vscr.cz/veznice-straz-pod-ralskem/zamestnavani-veznu/>

11 Seznam příloh

Příloha 1: Grafické a slovní zhodnocení předvýzkumu

11.1 Grafické a slovní vyhodnocení převýzkumu

Graf 29: Kolik je Vám let?

1. Otázka – Kolik Vám je let?

První otázka dotazníku se respondentů dotazovala na jejich věk. Dle odpovědí lze říci věková skladba je následující: nejvíce respondentů je ve věku 36 – 45 let, celkem 38%. Následuje věková kategorie mezi 26 – 35 lety, která se liší pouze o 5% méně. O něco méně, ale stále velmi početná

skupina, s 21% je v rozmezí 18 – 25 let. Téměř nastejno se umístily tyto dvě věkové kategorie: 46 – 55 let 5% a 55 let a více 3% odsouzených.

Graf 30: Jaké máte dokončené vzdělání?

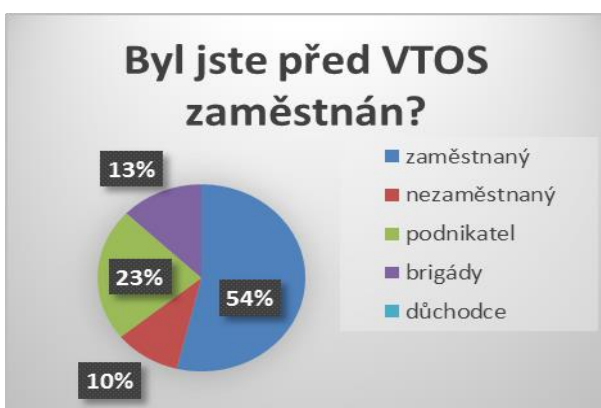
2. Otázka – Jaké máte dokončené vzdělání?

Druhá otázka se zabývala nejvyšším dokončeným vzděláním. Otázka byla důležitá především kvůli tomu, že díky odpovědím lze potvrdit nebo vyvrátit hypotézu č. 1, tedy, že se odsouzení s vyšším vzděláním zapojují do programů zacházení více a mají tak větší šanci na resocializaci. Samotná otázka nám na zmíněnou hypotézu

neodpoví, ale zapamatujme si jí prosím, protože bude jedním z klíčových indikátorů při jejím zkoumání. Dle výsledků můžeme konstatovat, že nejvíce odsouzených, 41%, je se

středoškolským vzděláním bez maturity, o deset procent méně mají pak odsouzení se středoškolským vzděláním s maturitou. S 18% skončilo vzdělání základní. Vyšší odborná škola a vysoká škola měly po 5%.

Graf 31: Byl jste před VTOS zaměstnán?

3. Otázka – Byl jste před výkonem trestu odnětí svobody zaměstnán?

Třetí otázka, se ukázala z hlediska výzkumu jako naprosto irelevantní. Odpovědi by byly atraktivní možná v posuzování jednotlivých osob, tedy v kvalitativním výzkumu, kde bychom hledali například i příčiny odsouzení

k VTOS. 54% odsouzených bylo zaměstnáno, 23% podnikalo, o deset procent méně pak bylo odsouzených, kteří využívali pouze brigády. Na druhém místě od konce byla nezaměstnanost, s 10%. Nikdo z odsouzených není v důchodu.

Graf 32: Jaký je Váš rodinný stav?

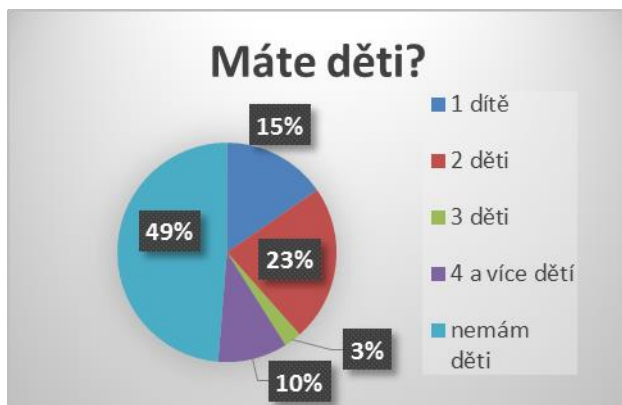

4. Otázka – Jaký je Váš rodinný stav?

Otázka na rodinný stav patří k podotázkám, vztahujících se k jedné z vedlejších výzkumných otázek, konkrétně otázka č. 3: „Má rodinné zázemí vliv na přijetí programů zacházení?“ Téměř polovina, 49%,

odpověděla, že jsou svobodní. Na druhé příčce se umístilo 26% v rozvedeném stavu. O 6% méně pak měli odsouzení, kteří jako odpověď vybrali, že mají nějaký vztah. 5% je ženatých a žádný odsouzený není vdovec.

Graf 33: Máte děti?

Nejméně odsouzených má děti 3, celkem 3%.

5. Otázka – Máte děti?

Otázka č. 5, užitečná k vedlejší výzkumné otázce č. 3. Nejvíce odsouzených, opět téměř polovina, 49%, označilo, že nemají děti. 23% odsouzených má děti dvě. 15% odsouzených má 1 dítě. S deseti procenty, na 4. příčce, byly 4 a více dětí.

Graf 34: Byl u Vás v rodině někdo ve VTOS?

konkrétně bratr.

6. Otázka – Byl u Vás v rodině někdo ve VTOS?

V 6. otázce byl obsažen dotaz, zda byl někdo v rodině ve výkonu trestu odnětí svobody. Přičemž 32 mužů odpovědělo, že nikdo. Někdo z rodičů odpověděli 2 odsouzení. Při bližším zkoumání dotazníků to byl jednou otec a jednou matka. Další dva odsouzení odpověděli, že ve VTOS byl sourozenec,

Graf 35: Kolikrát jste byl ve výkonu trestu odnětí svobody?

7. Otázka – Kolikrát jste byl ve výkonu trestu odnětí svobody?

Sedmá otázka, která se dotazovala na četnost pobytů ve věznici, tedy kolikrát byli dotyční odsouzení

k VTOS. Otázka celkem zajímavá a pravděpodobně bude v budoucnu i důležitá. Odpovědi pro budoucí zpracování budou využity a bude provedeno srovnání odsouzených, kteří byli ve VTOS jednou a kteří vícekrát a pokusit se zhodnotit, co u nápravy odsouzených selhalo. Z dotazníku vyplynulo, že 21 mužů bylo odsouzených pouze jednou. 18 mužů odpovědělo, že vícekrát, 10 z nich bylo ve VTOS dvakrát, 5 mužů třikrát a 3 muži čtyřikrát a více.

Graf 36: Míváte ve věznici návštěvy?

8. Otázka – Míváte ve věznici návštěvy?

Osmá otázka, bude důležitá při zhodnocování 3. hypotézy, tedy jestli mají odsouzení s rodinným zázemím větší šanci na resocializaci. U této otázky bylo možné odpovědět více možnostmi, proto byl zvolen graf výsečový

s procenty. 37% uvedlo, že je ve věznici navštěvuje rodina. 25% mužů nikdo nenavštěvuje, ale udržují kontakt s okolím jiným způsobem, například prostřednictvím dopisů nebo telefonicky. 22% navštěvuje přítel/kyně nebo druh/družka. 8% odsouzených navštěvují přátelé a dalších 8% nenavštěvuje nikdo. Možnost vybrat více odpovědí využilo celkem 7 odsouzených, z toho 4 odsouzení uvedli, že je navštěvuje rodina a přítel/kyně, druh/družka. Další dva navštěvuje rodina, přítel/kyně, druh/družka a přátelé. Jeden odsouzený uvedl rodinu a přátelé.

Graf 37: Věnovali jste se před VTOS nějaké aktivitě?

9. Otázka – Věnovali jste se před VTOS nějaké aktivitě?

Opět použit graf výsečový, u otázky si odsouzení mohli vybrat více možnostmi. 50% odsouzených se věnovalo sportovním aktivitám, 26% se věnovalo aktivitám vzdělávacím,

18% kultuře a umění. Pouze 6% odsouzených se nevěnovalo žádné aktivitě. Šest odsouzených uvedlo, že se věnovali sportovním aktivitám a sebevzdělávání. Tři respondenti se věnovali sportovním a kulturním aktivitám, 2 respondenti se zajímali o kulturu a sebevzdělávání, další dva se věnovali sportu, kultuře a vzdělávání. Možnost zvolit více odpovědí využilo 13 odsouzených.

Graf 38: Rozumíte programům zacházení?

10. Otázka – Rozumíte programům zacházení?

Desátá otázka zjišťovala, zda odsouzení chápou a rozumí, proč musejí zacházení absolvovat. Mají představu o tom, jak jim jsou programy zacházení vybírány? U této otázky možná nebylo zcela

zřejmé, jak byla myšlena. Další věcí je pak vypovídající hodnota samotné otázky. 28 odsouzených uvedlo, že programům zacházení rozumí, 8 jich zvolilo možnost druhou, tedy že v některých věcech mají nejasnosti. Druhá možnost, je bohužel velmi špatně napsána. Vůbec není jasné, v jakých věcech mají odsouzení nejasnosti. 2 muži jim nerozumí vůbec a 1 muž neuvedl odpověď.

Graf 39: Jaké programy zacházení využíváte?

11. Otázka – Jaké programy zacházení využíváte?

Otázka č. 11. se zajímala o návštěvnost aktivit. Zde byla opět možnost více odpovědí. Nejhojněji navštěvované jsou aktivity vzdělávací. O 14% méně mají aktivity zájmové.

Pracovní a speciálně výchovné aktivity jsou na tom velmi podobně, návštěvnost se liší pouze o 2%. Nejméně atraktivní jsou aktivity z oblasti utváření vnějších vztahů. 14

odsouzených, tedy 36%, využilo možnosti, vybrat více aktivit. Tato otázka byla položena jako odpověď na hypotézu, ale nebyla úplně správně položena, protože odsouzeným jsou programy zacházení doporučeny. Nicméně, mohou si pak z doporučených aktivit vybrat takovou, která je bude naplňovat více.

17. Otázka – Vypište prosím, kterým konkrétním aktivitám se věnujete.

Otázka otevřená, takže každý se mohl vyjádřit dle skutečnosti. Odsouzení mohli napsat jednu nebo více aktivit, kterým se nyní věnují. Nejčtenější odpověď byla „nic“, takto se vyjádřilo celkem 12 respondentů. Velmi hojně využívané jsou pak literatura a filmografie s 19%, těmito činnostem se věnuje celkem 11 odsouzených. 9 odsouzených navštěvuje školní vzdělávací středisko – obor obráběč kovů (dále jen švs kovo), dalších 7 se pak věnuje studiu jazyků (anglický jazyk, německý jazyk). Další navštěvované aktivity jsou pak sportovní, vaření, včelaření, rybaření, návštěvy kaple, pracovní apod. Všechny aktivity měly zhruba po 1 – 3 účastnících.

Graf 40: Oceňujete nabídku programů zacházení, kterou máte ve věznici Stráž pod Ralskem?

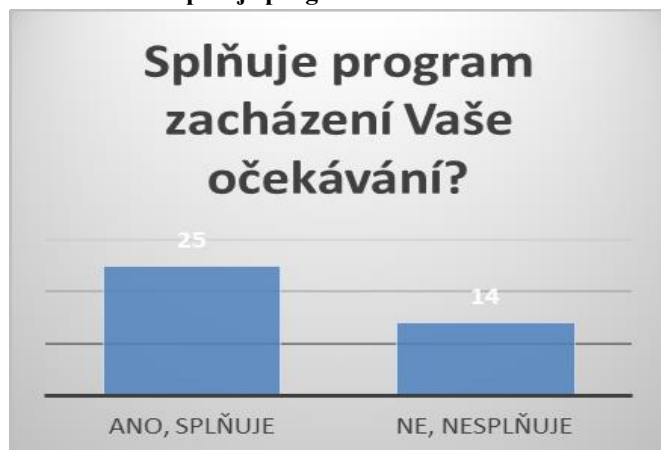

18. Otázka - Oceňujete nabídku programů zacházení, kterou máte ve věznici Stráž pod Ralskem?

V další otázce byla možnost pouze jedné volby. Odpovědi byly uzavřené. Všichni odsouzení se k otázce vyjádřili. Pravděpodobně vhodnější by byly varianty ano x ne. 14 odsouzených je spokojeno

s nabídkou PZ, dvanáct je spíše spokojených. Což činí celkem 26 odsouzených, kteří jsou spokojeni. 2 odsouzení se vyjádřili, že neví, jestli jsou spokojeni nebo nespokojeni. 5 odsouzených je spíše nespokojených a 6 odsouzených je nespokojených. Což je tedy celkem 11 odsouzených, kteří jsou nespokojeni. Jednoznačně tedy převažují odsouzení, kteří jsou s nabídkou programů zacházení ve věznici Stráž pod Ralskem spokojeni.

Graf 41: Splňuje program zacházení Vaše očekávání?

očekávání. 14 odpovědělo, že nesplňuje.

19. Otázka – Splňuje program zacházení Vaše očekávání?

Otázka č. 14, uzavřená, srozumitelná. Účelem je zjistit, jestli program zacházení splňuje očekávání odsouzených. 25 odsouzených odpovědělo, že program zacházení splňuje jejich

20. Otázka – Jaká aktivita Vás v současné době naplňuje nejvíce?

Otevřená otázka, odsouzení se většinou vyjadřovali o jedné aktivitě. Nejčtenější odpověď byla nic, kdy takto odpovědělo celkem 12 odsouzených. 9 odsouzených nejvíce naplňují aktivity vzdělávací – švs kovo, jazyky. Hned v závěsu bylo pak 7 odsouzených, které nejvíce naplňuje literatura, hudba nebo filmografie. Na příčkách oblíbenosti se objevili i další aktivity: včely, vaření, sportovní aktivity, práce.

Graf 42: Jste spokojeni s vedením aktivity?

21. Otázka – Jste spokojeni s vedením aktivity (odbornost, jednání, srozumitelnost mluvy vychovatele apod.)?

Otázka s uzavřenými odpověďmi. Většina respondentů je s vedením aktivity spokojená, celkem 18 jich odpovědělo, že je ano a 8, že spíše ano. Odpovědi svědčí o dobré práci zaměstnanců věznice,

kteří se na aktivitách podílejí. 4 respondenti odpověděli, že nevědí. Stejný počet se přiklonil k odpovědi spíše ne a zbylých 5 zvolilo odpověď „ne“.

Graf 43: Líbí se Vám náplň aktivit?

22. Otázka – Líbí se Vám náplň aktivit?

Velmi kladně zhodnocená otázka. Je celkem zajímavé, že většina odpovědí byla kladná, 11 odsouzených by na průběhu nic neměnila, 21 odsouzených je spokojených, ale obsah by udělali něčím atraktivnější.

Jenom 7 respondentům se náplň aktivit nelíbí. Výsledky u této otázky byly o to více zajímavé, protože při porovnání odpovědí například v otázce č. 12. – 15. Kdy negativně hodnotilo téměř vždy více než 10 odsouzených, vyjma otázky č. 16., zde negativně hodnotilo pouze 9 odsouzených.

Graf 44: Považujete tyto aktivity za přínos?

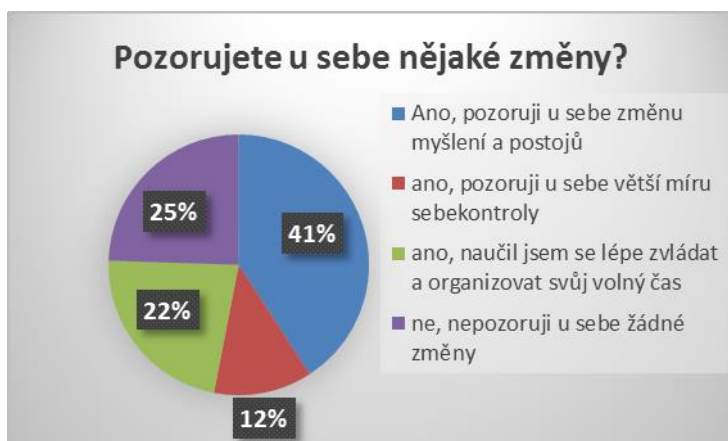

23. Otázka – Považujete tyto aktivity za přínos?

Subjektivní pocit respondentů na přínos aktivit. Většina odsouzených si myslí, že aktivity jsou přínosné – celkem 28, z toho 15 tvrdí, že jsou přínosné a 13 spíše ano. Proti bylo pak 11

respondentů – 8 spíše ne a 3 pro rozhodně ne. Což i tak nějak odpovídalo předchozím negativním tvrzením.

Graf 45: Pozorujete u sebe nějaké změny?

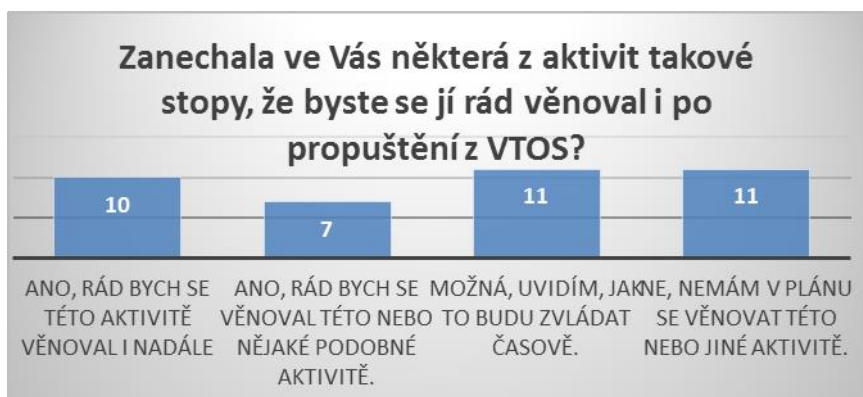

24. Otázka – Pozorujete u sebe nějaké změny?

Respondenti si mohli vybrat více odpovědí, čehož využilo 8 odsouzených. Kdy většinou volili buď všechny, nebo některé pozitivní změny. 12 odsouzených zvolilo, že u sebe

nepozorují žádné změny, což je opět velmi srovnatelné s předchozími otázkami. Pozitivně aktivitu hodnotilo více než polovina, přesně 27 respondentů. Na tuto otázku tedy odpověděli všichni muži.

Graf 46: Zanechala ve Vás některá z aktivit takové stopy, že by jste se jí rád věnoval i po propuštění z VTOS?

25. Otázka – Zanechala ve vás některá z aktivit takové stopy, že byste se jí rád věnoval i po propuštění z VTOS?

Odpovědi na otázku

číslo dvacet byly velmi vyrovnané. 10 respondentů uvedlo, že by se chtěli aktivitě, kterou nyní vykonávají věnovat i nadále. Sedm odsouzených uvedlo, že by se rádi věnovali této nebo nějaké podobné aktivitě. Se stejným počtem, 11 respondentů, skončili možnosti následující: „Možná, uvidím, jak to budu zvládat časově.“ a odpověď „ne, nemám v plánu se věnovat této nebo jiné aktivitě.“

11.1.1 Potvrzení/ vyvrácení hypotéz v předvýzkumu

1. Hypotéza - Vyvrácena

Odsouzení s vyšším vzděláním se zapojují do programů zacházení více a mají tak větší šanci na resocializaci.

Tato hypotéza bude nadále sledována i při empirickém výzkumu, který bude využit v bakalářské práci. Hypotéza je uvedena až na 3. místě. Při předvýzkumu se to jevílo jako zajímavý ukazatel, protože při porovnání několika otázek, především při srovnání otázek č. 2 – dokončené vzdělání, 18. – považujete tyto aktivity za přínos, 19. – pozorujete u sebe nějaké změny.

Vyhodnocení této hypotézy bylo velmi náročné, protože se musely porovnat všechny odpovědi všech respondentů na výše zmíněné otázky a následně se musely porovnávat výsledky. Rozhodujícím třídícím faktorem pak byla otázka ohledně dosaženého vzdělání. Nyní lze konstatovat, že pro vyhodnocení hypotézy bude potřeba více než jen porovnání a posouzení všech zmíněných otázek. Především bude důležitá spolupráce s věznicí Stráž pod Ralskem, kvůli posouzení míry zapojení do programů.

2. Hypotéza - Vyvrácena

Největší oblibu mají programy zájmové, do kterých patří např.: sebeobslužné činnosti, sportovní aktivity, výtvarná činnost, kroužky PC apod.

Při hodnocení této hypotézy byly hodnoceny pouze odpovědi k otázce č. 11. – Jaké aktivity využíváte? Na základě zhodnocení této otázky byla tato hypotéza jednoznačně vyvrácena. Odsouzení muži ve věznicí Stráž pod Ralskem mají velkou zálibu i v programech vzdělávacích.

3. Hypotéza

Odsouzení s rodinným zázemím mají větší šanci na přijetí programů zacházení a následnou resocializace.

Nevhodně formulovaná hypotéza, která se velmi obtížně hodnotila. Především proto, že vazba rodinné zázemí je nic vypovídající faktor. Rodinné zázemí může mít kde kdo, ale toto rodinné zázemí nemusí mít pro odsouzeného žádný význam. Nicméně při vyhodnocování této hypotézy byly brány v potaz zejména otázky č. 4. rodinný stav, 5. potomci, 8. – návštěvy, 18. – přínos aktivit, 19. – změny v pohledech a postojích.

Princip této hypotézy byl zachován i pro budoucí testování, jen její znění bylo upraveno podle Nettíka, který říká, že „větší šanci na resocializaci mají odsouzení s kvalitními extramurálními vazbami“ (Nettík, 1997, s. 110).

4. Hypotéza

Odsouzení, shledávají programy zacházení užitečné a přínosné a těmto aktivitám se chtějí věnovat i po propuštění z výkonu odnětí svobody.

Vyhodnocení 4. hypotézy proběhlo na základě zhodnocení výsledků u otázek č. 18. – přínos aktivit, 19. - změny v postojích, 20. – věnování se aktivitě i po propuštění z VTOS.

Toto konstatování lze přirovnat k hypotéze č. 1 v oficiální verzi, tedy, že: „Odsouzení, kteří se aktivně zapojují do programů zacházení, se dokáží mnohem lépe přizpůsobit občansky bezúhonnému životu ve společnosti, než odsouzení, kteří programy zacházení absolvují pouze z donucení.“ I u této hypotézy bude třeba větší spolupráce s věznicí Stráž pod Ralskem a dalším bodem bude úprava otázek v dotazníku.

11.1.2 Zhodnocení předvýzkumu

Na základě pilotáže lze konstatovat, že dotazník bude nutno přepracovat, aby se při výzkumu získala data, která budou využitelná. Spousta otázek byla sice zajímavá, ale pro vyvrácení či potvrzení hypotéz byly některé otázky naprosto irelevantní.

Současně mimo vypracování a vyhodnocení dotazníku, bude nezbytné navázat ještě užší spoluprací s věznicí Stráž pod Ralskem, především z důvodu zhlédnutí interních záznamů ohledně hodnocení programů zacházení.